

Problematika razumijevanja pročitanoa u djece i mladih

Bednjanec, Tamara

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:237707>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-27**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

TAMARA BEDNJANEC

**PROBLEMATIKA RAZUMIJEVANJA
PROČITANOGA U DJECE I MLADIH**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, rujan, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

TAMARA BEDNJANEC

**PROBLEMATIKA RAZUMIJEVANJA
PROČITANOGA U DJECE I MLADIH**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Davor Piskač

Zagreb, rujan, 2023.

Zahvale

Hvala mom mentoru izv. prof. dr. sc. Davoru Piskaču koji me upoznao s biblioterapijom i novim načinom čitanja. Zahvalna sam mu na pruženoj podršci, savjetima, stečenom znanju i iskustvu tijekom studiranja koje me pripremiло za budućnost.

Hvala mojim roditeljima koji su me naučili disciplini, strpljenju, upornosti, ustrajnosti te su me uvijek bodrili i motivirali da završim fakultet. Njihova vjera u mene i moje obrazovanje hrabro me gurala naprijed.

Hvala mojoj sestri koja mi je svaki rad od početka studiranja numerirala od treće stranice. Hvala joj i na podršci, strpljenju i što me slušala i kad joj se nije dalo dok sam učila i vježbala za svoja izlaganja.

Hvala mom suncu koje je uvijek bilo tu za mene i bodrilo me na svakom koraku tijekom ovog putovanja. Bez tvoje ljubavi, podrške, razgovora i utjehe ne bih došla ovako daleko. Više od jučer, manje od sutra.

Hvala mojim prijateljicama koje su mi uljepšale studij. Hvala mojoj najboljoj prijateljici, matematičarki, na koju uvijek mogu računati. Uvijek mi je bila najveća podrška i glas razuma.

Hvala baki i djedu. Neopisiva je sreća bila primiti ih za ruku i pustiti ih da me uče životne vrijednosti kroz igru, razgovore i šale. Posljednje žele bile su im da upišem i završim fakultet. Stoga ovaj diplomski rad, kao i roditeljima, posvećujem njima.

Problematika razumijevanja pročitanoa u djece i mladih

The problems of the reading comprehension in the children and the youth

Sažetak

Poseban tip analize književnog djela naziva se interpretacija, pojam s kojim mnogi čitatelji nisu upoznati. Djeca i mladi često mijenjaju pojmove interpretacije i prepričavanja, no razlika između ova dva pojma je razumijevanje pročitanoa teksta na dubljoj razini. Kako bi čitatelj bolje razumio pročitani tekst, u obzir treba uzeti karakterizaciju likova. Na taj način može se povezati s likovima na ozbiljnoj i emotivnoj granici. Iako je znanstveno dokazano kako je čitanje vrlo dobro za nas, javlja se pitanje zašto onda mladi sve manje čitaju. Jedan od sigurnijih zaključaka je pojava moderne tehnologije i njezin utjecaj na društvo. Zbog snažnog utjecaja tehnologije na djecu i mlade, razumijevanje kao vještina sve više propada. Zadatak je biblioterapeuta da putem pažljivo odabranih knjiga vođeno čitaju s pojedincem ili manjom grupom ljudi te im tako pomognu da se poistovjete s likovima i da shvate kako nisu jedini sa specifičnim problemom. Biblioterapija najbolje uspijeva u grupama do pet sudionika pa bi tako u jednom razredu bila teško izvodljiva. Ono što nastavnici mogu je potaknuti učenike na razvijanje empatije prema junacima lektire i otvoreno razgovarati s njima o problemima koji se nalaze u djelu. U diplomskom radu nalaze su interpretacije djela *Combray* Marcela Prousta i *Preobrazbe* Franza Kafke. Uz to, vidjeti će se izmjerene razlike u razumijevanju pri čitanju kod mladih. Istraživanje je provedeno u Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu u dva četvrta razreda. Učenici iz oba razreda bili su podijeljeni u tri grupe gdje je svaka imala svoje zadatke. Zajedničke poveznice svih grupa bili su isti ulomci iz prethodno spomenutih djela i vrijeme pisanja. Rezultati su potvrdili početne hipoteze i time dokazali što je bilo za očekivati.

Ključne riječi: čitanje, razumijevanje, biblioterapija, interpretacija, Proust, Kafka

Abstract

A unique way of analyzing a literary composition is interpretation, a term not many readers are familiar with. The children and the youth often mix terms of interpretation and hearsay, however, the difference with the two terms is comprehending on a deeper level. If the reading comprehension is to be understood better, a reader needs to consider a characterization of a character. That way, a reader can connect with a character in a deeper, more meaningful way. Despite the fact that it is scientifically proven that reading is very good for us, one may ask why don't the children and the youth read then. One of the conclusions is the appearance of modern technology and its effect on society. Because of the strong effect today's technology has on the children and the youth, their ability to comprehend is rapidly decreasing. Bibliotherapist's role is to through carefully chosen books, guide an individual or a smaller group of people in a way they can identify themselves with characters and realize they are not the only ones with a specific problem. Bibliotherapy works best if a group is composed of no more than five individuals, meaning bibliotherapy would not work well in a class with students. What teachers can do is motivate students to develop empathy towards literary protagonists and openly discuss problems that could be found in a literary composition. In this masters thesis, an interpretation of Marcel Proust's *Combray* and Franz Kafka's *Metamorphosis* can be found. Along that, individual differences in reading comprehension in the youth will be shown. The research was carried out in the Classical Gymnasium in Zagreb in two senior classes. The students from both classes were divided in three groups with each having a different assignment. A common link all three groups had were the exact same paragraphs mentioned earlier and the time of writing. The results of the suggested hypothesis were proven which was to be expected.

Key words: reading, comprehension, bibliotherapy, interpretation, Proust, Kafka

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Teorijske postavke razumijevanja onoga što čitamo	3
2. 1. Struktura teksta	4
2. 2. Interpretacija	5
3. Ako je čitanje dobro za nas, zašto mladi sve manje čitaju?	8
3. 1. Tipologija čitatelja	11
3. 1. 1. Kada (početi) čitati?	12
4. Pojam biblioterapije	14
5. Biblioterapija u nastavi književnosti	15
5. 1. Kako djeca i mladi mogu bolje razumjeti?	16
6. Individualne razlike u razumijevanju pri čitanju	17
7. Istraživački dio	20
7. 1. Metodologija	20
7. 1. 1. Predmet istraživanja	20
7. 1. 2. Cilj istraživanja	21
7. 1. 2. 1. Marcel Proust, <i>Combray</i>	22
7. 1. 2. 2. Franz Kafka, <i>Preobrazba</i>	25
7. 1. 3. Zadaci istraživanja	30
7. 1. 4. Hipoteze	31
7. 1. 5. Varijable	31
7. 1. 6. Metode istraživanja	32
7. 1. 7. Uzorak	32
7. 2. Interpretacija rezultata istraživanja	33
7. 2. 1. Rezultati istraživanja ulomka iz djela <i>Combray</i> Marcela Prousta	33
7. 2. 2. Rezultati istraživanja ulomka iz djela <i>Preobrazba</i> Franza Kafke	35
7. 2. 3. Rasprava	38

8. Zaključak	40
9. Literatura	41
10. Prilozi	45

1. Uvod

Beletristika se uči u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju, a ona, osim jezične djelatnosti, podrazumijeva i književno stvaralaštvo u koje ubrajamo djela, autore i umjetnost. Djeca i mladi sve se više okreću tehnici prepričavanja pročitanog zbog nedostatka vještine i motivacije za čitanjem. Okreću se kratkim sadržajima na internetskim stranicama koji ih orobljavaju doživljaja čitanja. Drugi problem s kojima se djeca i mladi susreću je (ne)razumijevanje pročitanog djela. Učenici će znati ispričati što se događa u radnji, no neće znati interpretirati likove i događaje. Sve se manje mogu poistovjetiti s junacima lektirnih i književnih djela jer se okreću mobilnim uređajima i tehnologiji koja ih okružuje. Kako bi se ovaj problem izbjegao, na roditeljima i nastavnicima je da djecu uče čitati od najranije dobi. To uključuje sudjelovanje u čitanju kao što je držanje knjige, okretanje listova stranica i odgovaranje na jednostavna pitanja o onome što su zajedno pročitali. Tako će se djeci više razvijati intelektualne sposobnosti, koncentracija će im jačati, a vokabular će se širiti. Ako pojedinac zna čitati i pisati, to ne znači da on razumije i da ima vještinu napisati tekst. Kako bi čitatelj razumio što je pročitao, potrebno mu je znanje o emocijama i svijetu, pojedinih riječi i izraza. Pojedinac koji čita ima bolju sposobnost razumijevanja onoga što se događa oko njega te će imati bolje shvaćanje, primjerice emocija, i tako će se bolje sporazumjeti s drugima. Poznato je kako ova vještina, kao ni hodanje ili govorenje, nije urođena ljudima, već se aktivno treba raditi na njoj.

Biblioterapija i razumijevanje pročitanog u djece i mladih glavna je tema ovog rada. Iako se biblioterapija najčešće izvodi u knjižnicama s timom knjižničara i terapeuta, neke smjernice za bolje vođeno čitanje i razumijevanje mogu se koristiti u školi na nastavi hrvatskoga jezika. Ono što je bitno je oslobađanje emocija učenika i otvoreni razgovor između nastavnika i učenika o problemima koji se mogu pronaći u književnim djelima i lektiri. U radu se nalazi interpretacija romana *Combray* Marcela Prousta i pripovijetke *Preobrazba* Franza Kafke. Ova djela odabrana su s namjerom dokazivanja razlika razumijevanja i interpretacije književnih djela. Osim toga, oba djela obrađuju se upravo u četvrtom razredu gimnazije i srednje škole, stoga bi učenicima njihovo znanje o ovim lektirama trebalo biti još vrlo svježije. Za dokazivanje razine razumijevanja pročitanog kod mladih, provedeno je istraživanje u Klasičnoj gimnaziji u gradu Zagrebu u dva četvrta razreda. Učenici su bili podijeljeni u tri grupe gdje je svaka imala različite smjernice koje su trebali koristiti kao pomoć pri interpretaciji dvaju tekstova. Sve grupe imale su dva ista ulomka, jedan iz romana *Combray*, a drugi iz pripovijetke *Preobrazba*.

Cilj ovoga rada je izmjeriti razinu razumijevanja kod mladih i time dokazati koliko dobro znaju čitati i razumjeti što su pročitali. Osim toga, kroz provedeno istraživanje cilj je dokazati kako učenici znaju prepričati radnju, ali ne znaju je interpretirati. Kako je prethodno spomenuto, učenici su bili podijeljeni u tri grupe. Iz njihovih analiziranih odgovora potvrđeno je koja grupa je najuspješnije čitala s razumijevanjem. Uz to, dokazano je i koje književno djelo je učenicima bilo jednostavnije za razumjeti. Metoda koja je korištena za ovo istraživanje bila je prilagođena DASH metoda koja je karakteristična za mjerenje razumijevanja pročitanog kroz određeno vrijeme.

2. Teorijske postavke razumijevanja onoga što čitamo

Kako bi čitanje s razumijevanjem bilo uspješno, čitatelj treba biti upoznat s osnovnim pojmovima iz teorije književnosti. To podrazumijeva poznavanje unutrašnje i vanjske kompozicije književnog djela, karakterizaciju likova, što je motiv, a što tema. Osim toga, kako bi razumijevanje bilo potpuno, čitatelj treba razlikovati pojam prepričavanja od pojma interpretacije. Sve ovo dijelovi su strukture koji književno djelo čine smislenom cjelinom. No osim poznavanja strukture književnoga djela, vrlo je bitno shvaćanje konteksta djela koje služi za poboljšanje razumijevanja. U potpoglavlju gdje će se obrađivati vrlo bitan pojam interpretacije koji je nužno potreban za čitanje s razumijevanjem, pronaći će se definicija u kojoj se jasno vidi razlika od prepričavanja te što je sve bitno usvojiti i napraviti kako bi čitatelj uspješno interpretirao pročitano književno djelo.

Pojam književnosti gleda se kao umjetnost. Polazi se od pretpostavke „da pisci na neki način oblikuju i izražavaju određena iskustva i spoznaje, koje čitatelji mogu razumjeti, jer ih na određeni način znaju i mogu čitati“ (Solar, 2005: 10). Drugi naziv za književnost je i lijepa književnost ili beletristika koja se uči u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju. Time se podrazumijeva kako se ne misli na jezičnu djelatnost, već na književno stvaralaštvo, djela, autore i umjetnost. Iako ovdje nije riječ o književnosti kao jezičnoj djelatnosti, jezik je bitan čimbenik za razumijevanje književnosti. Sustav znakova koji čitatelj vidi je tekst, ali razumijevanje istoga ovisi o pretpostavci misaone ili govorne cjeline. Milivoj Solar, autor djela *Teorija književnosti*, jednostavno objašnjava kako „bez razumijevanja prirode jezika nema ni razumijevanja prirode književnosti“ (Solar, 2005: 13). Površno shvaćenim ili potpuno neshvaćenim razumijevanjem teksta, čitatelj neće primiti nikakvu poruku koju je djelo, odnosno autor, „poslao“ te će mu time tekst ostati nejasan. Solar ističe kako je to „problem s kojim se susreću mnogi avangardni pokušaji u književnosti“ i postavlja pitanje postize li se značenje nizanjem riječi i slova ili čitatelj zapravo daje svoj smisao pročitanoj (Solar, 2005: 38).

Tekstovi, pjesme, romani i drame ne sastoje se od strogih i doslovnih pročitanih riječi. Primjerice, pjesma je fluidna, a potpunom je čine ritam, poredak riječi, doživljaji, misli i osjećaji. Prepričavanjem književnoga teksta, romana ili primjerice novele, izriče se samo kratki sadržaj, ali se ne dotiče sama bit djela. Izostavljaju se važni elementi koji priču čine cijelom. Učenici se rado oslanjaju na kratke sadržaje misleći kako im je to dovoljno da odrade određenu, posebice kompleksniju lekturu na nastavi. Problem je što ih kratak sadržaj orobljava doživljaja čitanja (Solar, 2015: 15).

Osim razumijevanja konteksta djela, ono što je još potrebno za shvaćanje književnoga djela je i njegova struktura, odnosno skup dijela koja čine djelo smislenom cjelinom (Solar, 2005: 38). Fabula, unutrašnja i vanjska kompozicija djela, likovi, motivi, pripovjedači i teme nisu jedini pojmovi koji su značajni za strukturu djela. Solar ističe teoriju o slojevitoj strukturi koju je podijelio na zvuk, jedinice značenja i svijet djela. Zvukovni sloj podrazumijeva ritam i melodiju, čimbenike koje ćemo najčešće pronaći u poeziji. Zdenko Lešić, autor istoimene *Teorije književnosti* objašnjava ritam kao „kvalitet nekog zbivanja koji nastaje više ili manje ravnomjernim ponavljanjem izvjesnih pojava u određenim vremenskim razmacima“ (Lešić, 2005: 118). Jedinica značenja je razumijevanje poruke koja mora „biti shvaćena kao umjetnička poruka, naime, potrebno je da značenja pojedinih riječi dobiju posebno zajedničko, opće značenje, a to opće značenje sastoji se u tome što na temelju poznavanja značenja svake pojedine riječi i ostalih elemenata djela postajemo svjesni svijeta što ga djelo prikazuje“ (Solar, 2005: 41). Lešić opisuje književno djelo kao „slijed jezičnih znakova koji postepeno grade cjelovit književnoumjetnički tekst“ (Lešić, 2005: 96). Uz to, autor objašnjava kako određeni sustav čitatelju stvara smisao pročitano. Osim toga, govori kako se struktura književnog teksta nalazi u nerazdvojivom spoju. Ako bi samo jedan element nedostajao, struktura ne bi bila potpuna (Lešić, 2005: 96). Taj sloj razumijevanja poruke mora biti strukturiran tako da čitatelj lakše uđe i osjeti svijet književnoga teksta koji mu on pruža. Svijet djela je taj koji spaja prvi sloj, sloj zvuka te drugi sloj, odnosno jedinicu značenja teksta. Svijet djela je sloj koji zapravo stvara sve ono što čitatelj prepozna u prva dva sloja (Solar, 2005: 42-43).

2. 1. Struktura teksta

Svaki tekst strukturiran je na specifičan način. Istraživanja čitanja pokazala su kako „načini strukturiranja teksta, a onda i eksplicitno upozoravanje na njih prilikom poučavanja, uvelike pomažu mlađim čitateljima oblikovati vlastite strategije uočavanja struktura u novim tekstovima“ (Peti-Stantić, 2019: 239). To im jednako tako i pomaže kako bi čitali s više razumijevanja. Istraživači su se posvetili na način ispitivanja količine i kvalitete informacija koje su pročitane u tekstu. Jedan od načina ispitivanja je postavljanje konkretnih pitanja. Ona mogu biti takva koja će zahtijevati konkretan odgovor na temelju zaključivanja na dubljoj razini onoga što je pročitano u tekstu. Ti odgovori mogu biti ili točni ili netočni. Ovaj primjer često se može pronaći u nastavnoj praksi učitelja koji postavlja takva pitanja te očekuje od učenika da odgovore s informacijama iz teksta. Drugi način ispitivanja je da čitatelj na papir napiše sve

čega se sjeća nakon čitanja. Ovdje je riječ o subjektivnom tumačenju pročitano (Peti-Stantić, 2019: 239).

Ako se struktura teksta želi izvježbati, tada se trebaju pronaći tekstovi koji će sadržavati ključne riječi i smjernice. Strukture koje su najmanje korisne čitatelju su opisivanje i nabranje jer iz njih čitatelj izdvoji najmanje podataka koje najkraće pamti. Opisivanje se sastoji od obilježja, osobina i definicija. Nabranje podrazumijeva izraze kao što su nakon, potom, zatim i naposljetku. One koje su najkorisnije čitatelju su struktura u kojoj se ističe problem i nudi rješenje za njega, uzročno-posljedična struktura te struktura uspoređivanja. Podaci iščitani iz ovih struktura čitatelju će najduže ostati u pamćenju. Problem i rješenje sastoje se od pitanja i odgovora. Struktura uzroka i posljedice koriste izraze uslijed, jer, dakle i stoga. Struktura uspoređivanja sastoji se od izraza međutim, ali, različit, s druge strane. Svaki tekst napisan je s osnovnom idejom, mišlju, bez obzira na svoju strukturu (Peti-Stantić, 2019: 245).

2. 2. Interpretacija

Naslov djela često može izravno iskazivati temu, ali to nije uvijek slučaj. Kao jedan primjer koji ne govori direktno temu djela može se uzeti roman Clivea Staplesa Lewisa *Lav, Vještica i ormar*. Iz naslova se može uočiti hrabra i srčana životinja, lav, biće koje nazivamo kraljem džungle. Lav je najjači grabežljivac kojeg uspoređujemo s bilo kime tko se iskaže junakom. Iduća je vještica koja je potpuna suprotnost lavu, protagonist romana i koji će zasigurno u jednom trenutku biti razlog zapleta. Posljednji je ormar koji ne govori puno, ali svakako skriva fantastičnu radnju iza svojih vrata. Mnogi su upoznati s radnjom serijala od sedam romana *Kronike iz Narnije*, ali za one koji ne znaju, naslov najavljuje borbu dobra i zla, odnosno lava i vještice. Takvi romani nose važnu simboliku i ponekad ne predstavljaju samu kompleksnost djela jer ona skriva mnogo više od toga, ali se naravno i dalje može povezati s romanom.

Tekstovi u romanima odvajaju se u više cjelina ili poglavlja koja služe za gradiranje uzbuđenosti i napetosti kod čitatelja, autori namjerno ostavljaju čitatelje u stanju neizvjesnosti ovom tehnikom kako bi nastavili čitati. Sami vrhunac uzbuđenosti razrješavaju na početku idućega poglavlja te ponovno počinju graditi napetost. Pojam fabule najlakše je objasniti kao prepričavanje pročitano dijela koji ne treba biti prepričan po točnom redosljed, ali događaji su povezani jedan s drugim. Lešić piše kako se fabula sastoji od longitudinalne strukture. Ona se sastoji od vremenskog i logičkog principa. Prvi, vremenski, podrazumijeva kronološki slijed priče. Logički se svodi na uzročnost, a autor objašnjava princip preko primjera „*Kralj je umro*,

a onda je od žalosti umrla i kraljica“ (Lešić, 2005: 214). Oni koji ne razlikuju pojam interpretacije od fabule, neće znati dobro prenijeti ono što su pročitali. Mnogima su ta dva pojma slična ili ista, no interpretacija se razlikuje od fabule po tome što se značenje teksta razumije nakon čitanja na dubljoj razini, a čitatelj se poistovjetio i emocionalno vezao s likovima. Solar definira interpretaciju kao „poseban tip analize književnog djela“ (Solar, 2005: 269).

Pojam sižea koji je također usko vezan, kao „niz događaja (...) kakav je u književnom djelu“ (Solar, 2005: 53). Ruski formalisti definirali su pojam sižea kao „umjetnički raspored događaja u pripovjednom tekstu koji nastaju reorganizacijom njihova kronološkog i logičkog redosljeda u fabuli“, no mogli su biti umetnuti statični motivi sve dok se slijed događaja i njihovo trajanje ne mijenja (Enciklopedija, 2023).

Doticanjem pojma interpretacije, važno je naglasiti analizu, odnosno karakterizaciju likova. Kako bi se čitatelj bolje poistovjetio ili suosjećao s protagonistima, čak i antagonistima, mora razumjeti likove koji pokreću i nose radnju. Junaci književnih djela nisu samo crno bijele karikature, oni su planirano osmišljeni, poput ljudi. Nose i pokazuju svoje emocije, imaju mane i vrline, čitatelji koji se povežu s njima žele im ili dobro ili loše, gotovo kao ljudima iz svoje okoline. Čitatelji prate živote junaka, osuđuju ih zbog njihovih postupaka, no interpretacija značajno ovisi i o tome kako čitatelji doživljavaju te likove, gledaju li ih kao nekoga tko je stvaran ili fikcionalan (Solar, 2005: 58). Pri analizi likova, najprije će se opisati njihove osobine, kakvi su oni te jesu li dobri ili loši. U teoriji književnosti mogu se pronaći dva vida analize karaktera. U prvome vidu, lik ili karakter je shvaćen primarno u okviru priče, javlja se kao funkcija priče, a njegove se osobine prvenstveno analiziraju kao odnosi okolnosti. U drugome vidu, lik je funkcija ideje, analizira ga se tako da ga se približi stvarnosti. Autori se ovdje izražavaju preko svojih junaka gdje likovi imaju svoje stavove i misli, slobodu izbora, a tim načinom prikazuju kako se roman treba shvatiti. (Solar, 1989: 102-103). Važno je imati na umu kako se psihološka karakterizacija likova kroz roman može i promijeniti.

U odnosu poezije i proze, poezija je književna vrsta kod koje će se paziti na jezik, poredak riječi koje stvaraju ritam te zahtjeva od čitatelja da odbaci uobičajeno služenje riječima i da se čitatelj posluži dojmovima. Kod čitanja proze također treba paziti na svojstva jezika, ali se smisao ne stvara na temelju stvarne situacije, već na temelju vlastitog iskustva. Uz to, za čitanje proze nije potrebna potpuna koncentracija. Jezik kojim je proza pisana, bliži je onome s kojim se čitatelj uobičajeno služi (Solar, 2005: 136-137). Razvijanjem književnosti, postepeno

se razvila i popularna ili često zvana zabavna književnost. Njezina je svrha opustiti čitatelje, pružiti drugačiji pogled na svijet, a autori stvaraju ovu vrstu književnosti ne koristeći umjetničke vrijednosti. Izvrstan primjer zabavne književnosti je pustolovni roman. Ovakav roman mora sadržavati elemente pustolovne fabule, odnosno može sadržavati više radnji, iznenadnu pustolovinu koja je obavezna, a junaka krasi njegova avanturistička prošlost i zadaci koji uključuju put u daleku zemlju. Kao primjer pustolovnog romana za adolescente i odrasle može se izdvojiti *Gospodar prstenova* J. R. R. Tolkiena. Djeci i mladima lakše je ući u izmišljene avanture mladih junaka jer je njihova mašta bogatija i kreativnija. Djeca bez imalo problema mogu zamisliti svoj krevet kao gusarski brod, pod u sobi morem, igračke morskim čudovištima, a stolce i stolove otocima. Uz to, djeca maštaju o različitim uzbudljivim događajima i putovanjima kako bi se izvukli od rutine. Osim prethodno spomenutih elemenata pustolovnog romana, bitna je vitalnost likova, izvanredna situacija i romantika prostora. Junak neće biti obična osoba, njegove ili njezine karakteristike moraju prevladati uobičajene, moraju biti snažni i izdržljivi kako bi preživjeli sve što ih na putu nađe, uvijek uz sebe imaju pomagače, a susreću se s neprijateljima koje na kraju pobjeđuju. U razdoblju između desete i četrnaeste godine, djeca će čitati pustolovne romane jer ih u tom razdoblju najviše privlače neobične i uzbudljive avanture (Žeko, 2008: 65-78). Prvi hrvatski roman za djecu, *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* Ivane Brlić Mažuranić, primjer je i pustolovnog romana za djecu. Jednostavan roman koji govori kako je Hlapić pobjegao od majstora Mrkonje kako bi razgazio čizmice koje je napravio premalima, ne sluteći što će ga sve snaći na putu. Njegov pas Bundaš vjerni je pomoćnik Hlapiću, te se maloj družini ubrzo pridružuje i djevojčica Gita sa svojom papigom. Zajedno se bore protiv svih nevolja, a kako bijaše u pustolovnim romanima, Hlapić nesvjesno pronalazi blago bez kojeg su majstor Mrkonja i njegova supruga davno ostali:

"Naći je nećemo nikada!" uzdahne majstorica i obriše suzu s lica. "Ali prepoznati bismo je uvijek mogli." "Kako biste je prepoznali, kad je bila onda tako malena?" upita sada Gita, koja sama umalo da nije počela plakati nad žalošću dobre majstorice. "Prepoznali bismo je", odvrati majstorica, "jer kad je bila Marica sasvim malena, uhvatila je nož te sebi porezala palac. Od onoga doba imala je na palcu brazgotinu, koja izgleda kao krst." "O Bože, Bože! Je li tko vidio kako se grle majka i dijete, kad se nađu nakon mnogo godina? Dakako da je Gita bila ona mala Marica - i nosila je brazgotinu na palcu." "O majko! Moja majko! Dobra majko! Mila moja! Ja sam tvoja Marica!" kliknula je Gita i potrčala u naručaj majstorici. "Marice moja! Srce moje!" zajeca od sreće majstorica i privine svoje dijete. (Brlić Mažuranić, 2023: 117 – 118).

3. Ako je čitanje dobro za nas, zašto mladi sve manje čitaju?

Čitanje se definira kao „čovjekova sposobnost dešifriranja dogovorenog sustava znakova i shvaćanja poruke koju oni nose“, ali treba imati na umu kako čitateljeve sposobnosti ovise o individualnoj razini postignutih vještina kao što su emotivne, kognitivne i socijalne (Kuvač-Levačić, 2013: 14-15). Književnost se čita kako bi se čovjek razvijao, komunicirao s drugima, bogateći tako svoj vokabular te kako bi se zabavio (Piskač, 2018: 13). Čitatelj će knjigu najčešće uzeti kako bi pobjegao od stresa, svakidašnjice, kako bi se opustio i rasteretio misli, no danas je dodir listova papira zamijenio hladan dodir ekrana na mobilnom uređaju. Sve više ljudi, posebice mladih, čak i djece, radije će provesti sate na društvenim mrežama, pročitati pokoju lažnu vijest, ali napreskokce, nego uzeti lagano štivo kako bi poradili na sebi. Korištenjem kratica u pisanju, nepažljivim čitanjem, ljudi su sve manje sposobni pročitati i ono malo što im se nudi na društvenim mrežama. Lakše je pogledati video uradak koji je i namijenjen tome, gledanju, jer za to nije potrebna veća koncentracija. Mnogi metodičari krive nove medije za izumiranje knjige. Tehnologija olakšava i roditeljima tako da se ne trebaju previše baviti svojom djecom. Na svaki plač i izljev bijesa, roditelji će svojoj djeci radije gurnuti mobilni uređaj u ruke, nego da im se posvete i utješe ih. Roditelji tako mogu naučiti svoju djecu kako se sve što im ikada zatreba, nalazi na mobilnom uređaju. Pored toga, od malena im stvaraju ovisnost koje se vrlo vjerojatno nikada neće riješiti (Čančar; Lazzarich, 2020: 150-151).

Tehnologija zahtjeva i od učitelja da se prilagode novom sustavu. Nastava je u velikom postotku digitalizirana, nastavnici se koriste pametnim pločama, prezentacijama, sve manje koriste kredu i ploču kako bi zapisali ono što je bitno jer je to već izdvojeno na prezentaciji, no to ne umanjuje njihov strah da će jednoga dana tehnološki razvoj potpuno zamijeniti knjigu. Već postoje skenirane knjige na internetu, postoje e-knjige, a samo je pitanje vremena kada će se prestati tiskati fizičke knjige. Jasno je da prilikom održavanja nastave treba biti u korak s modernim vremenom, no treba i pripaziti na uporabu i količinu tradicionalnih elemenata. Kako bi čitanje kod djece učenika bilo uspješno, učitelj treba ukloniti svaku prepreku. Učitelj je učenikov suradnik tijekom čitanja i pomaže mu pri osamostaljivanju. Prije čitanja, učitelj treba aktivirati predznanja i usvojene vještine učenika koje imaju motivirajuću funkciju. Zadatak je nastavnika da čitaju zajedno s učenicima te da im pomognu pri interpretaciji i obradi književnih djela. Suradnja nastavnika i učenika treba se izvoditi kroz suradničko čitanje koje učenici neće gledati kao teret, već strategiju za razumijevanje teksta (Milković; Narančić Kovač, 2012: 873-881).

Nastavnici moraju odabrati književne tekstove koji će biti primjereni mogućnostima učenika, a osim toga, nastavnici se sami moraju znati prilagoditi nastavi književnosti kako bi naučili učenike kako biti aktivni čitatelji. Glavna zadaća nastave književnosti je potaknuti zanimanje za čitanje kod učenika, zato se ova vještina treba aktivno razvijati od prvog razreda. Osim nastavnika, roditelji, bake i djedovi te odgajatelji trebali bi djecu upoznati s kulturom čitanja i prije osnovnoškolskog obrazovanja. Nažalost, danas će mnogi od njih koristiti izliku o nedostatku vremena što ne čitaju svojoj djeci i unucima.

Znanstveno je dokazano kako djeca kojoj se čita i priča prve tri godine njihova života imaju čvršću podlogu za uspješno čitanje kasnije. Preporučuje se pronaći udobno mjesto koje će biti bez buke i narušavanja mira. Dijete kojemu se čita „mora osjetiti važnost događaja i prepoznati kako je to vrijeme namijenjeno samo njemu“ (Šauperl, 2007: 22). Roditelji trebaju stvoriti pozitivno iskustvo djetetu s čitanjem kako bi ga lakše naviknuli i naučili na isto. Dijete se treba osjećati potaknuto da razgovara o onome što je pročitao, da ponekad s roditeljem zamijeni uloge pa čita njima te bi dijete samostalno trebalo birati knjigu s police. Ova vještina jača djetetovu sposobnost maštanja i zamišljanja te ga potiče na kreativnost. Koristeći svoju maštu tijekom čitanja, dijete se može poistovjetiti s likovima, razmišljati o onome što je pročitao ili čulo od roditelja te razviti pozitivne emocije (Vodovnik, 2023: 107–108). Tijekom čitanja djetetu, ono razvija svoje intelektualne sposobnosti, širi svoj vokabular, vježba koncentraciju, čini ga opuštenim, a s roditeljem ili bakom i djedom produbljuje svoj odnos, jača svoje veze s njima te stvara osjećaj bliskosti i sigurnosti (Šauperl, 2007: 23).

Kod mladih i nedostaje navika čitanja, no osim toga, nedostaje im i potrebna vještina za isto. Svatko ima svoj izbor i mogućnost odabira djela za čitanje, no ono će biti uspješnije ako čitatelj odabere dobru knjigu i čita je na ispravan način. Osim toga, treba i uživati u onome što čita. Prisilnim čitanjem, posebice lektira kod učenika u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju, ne može se naučiti pravilno čitati (Piskač, 2018: 13–14). Realistično je reći kako se na popisu lektira neće uvijek pronaći djelo koje će se svidjeti svim učenicima. Kanonska djela koja se čitaju u školi služe za bogaćenje kulture, upoznavanje razdoblja, različitih oblika pisanja i autora, a učenici ih ipak izbjegavaju. Najveći problem predstavlja im jezik kojim su tekstovi pisani. Primjerice, Miroslav Krleža poznat je po svojim dugačkim rečenicama, tuđicama i posuđenicama. On je kvalitetan autor s još kvalitetnije napisanim djelima, ali za čitanje zahtjeva veliku količinu koncentracije i razumijevanja. Mnogi mladi čitatelji prije će podići ruke od ovakvih knjiga, nego se potruditi i pročitati ih. Učenici tada *čitaju* samo da pročitaju, a pomažu si s kratkim sadržajem s internetskih stranica.

Čitalačka pismenost „obuhvaća elementarnu pismenost, ali i čitanje i razumijevanje kao međusobno tijesno isprepletene aktivnosti koje jedna drugoj otvaraju mjesto“ (Peti-Stantić: 2019: 43-44). Ako osoba zna čitati i pisati, ne znači nužno da zna i razumjeti te napisati tekst. Kako bi čitatelj razumio što je pročitao, potrebno mu je znanje o onome što je u tekstu, znanje o svijetu, emocijama, ali i znanje o značenju pojedinih riječi i izraza te njihovim međusobnim vezama. Znanstvenici su uspješno dokazali kako čitanje s razumijevanjem uvelike doprinosi snalaženju u svijetu. Osoba koja čita, lakše će razumjeti što se događa oko nje, lakše će riješiti problem, imat će bolje shvaćanje situacija i emocija te će se bolje sporazumjeti s drugima. To je moguće zbog stavljanja sebe u poziciju lika u djelu, tada čitatelj razmišlja o situacijama u kojima se vjerojatno nikada nije pronašao, promišlja o tome kako bi postupio i tako aktivno proživljava tekst. Treba imati na umu kako razumijevanje nije uvijek iščitano jer ono može biti i izrečeno (Peti-Stantić, 2019: 44-45). Kako je prethodno rečeno, roditelji, bake i djedovi, nastavnici i odgajatelji trebaju od malena raditi s djecom na čitanju jer ova vještina nije urođena u ljudima. Dakle, mozak nije predviđen za čitanje kao što nije predviđen za hodanje ili govorenje (Peti-Stantić, 2019: 45). Kako biste riječi najbolje doživjeli i osjetili, potrebno je čitati naglas jer čitanje u sebi ili tiho čitanje nije sasvim dovoljno. Ako je tekst kraći, dobro je pročitati ga i nekoliko puta jer tako mišljenje sazrijeva.

Nilawati Aulia podijelila je čitanje na tri klasifikacije. Prva je čitanje naglas i smatra kako je bitno da se učenike uči čitati naglas jer time izražavaju svaku riječ koju su pročitali u tekstu. Ono im pomaže i uči ih izgovoru riječi te kako ih naglašavati i održavati intonaciju tijekom čitanja. Druga klasifikacija je tiho čitanje ili čitanje u sebi. Ono motivira i pomaže čitatelju kako bi bolje shvatio značenje koje riječ sadrži. Posljednja klasifikacija je brzo čitanje koje se koristi za vježbanje i razumijevanje kod čitanja i ova vještina bitna je kod učenika. Brzina čitanja ovisi o tekstu i neće biti ista kod svakog (Amin, 2016, prema Aulia, 2005: 82).

3. 1. Tipologija čitatelja

Šezdesetih godina prošloga stoljeća u Europi i Sjedinjenim Američkim Državama započinju istraživanja recepcije, odnosno kako čitatelj i zajednica prihvaćaju književni tekst. Znanstvenici su dokazali kako čitatelj opaža djelo na dva načina. Prvi način je u užem horizontu koja su oblikovana iskustva književnosti s kojima se čitatelj već susreo. Drugi način je širi horizont čitateljeva životnog iskustva (Kuvač-Levačić, 2013, prema Tkalec, 2010: 11). Uz pomoć otkrivenih spoznaja, jednostavnije i brže će se moći sagledati dijete te njegove „objektivne mogućnosti doživljaja književnog teksta“ (Kuvač-Levačić, 2013: 11).

Funkcionalno-pragmatični čitatelj je onaj tip kojemu čitanje nije doživljaj, ne spoznaje ništa novo, koristi mu samo za informiranje i napredovanje u struci. U tekstovima ne traže životni smisao, a karakterizira ih to što će pročitati ili novine ili literaturu koja se tiče njihove struke. Kako je prethodno spomenuto, ovaj tip čitatelja karakterizira isključivo informacijsko čitanje. Emocionalno-fantastični čitatelj za razliku od prvoga tipa traži doživljaje u tekstovima te se uživljava u svijet fikcije. Drugi tip čitatelja voli čitati fantastiku te zabavnu i trivijalnu književnost. Treći tip čitatelja nešto je rjeđi u odnosu na prva dva. Racionalno-intelektualni tipovi razmišljaju tijekom čitanja te traže činjeničnu spoznaju i stvaraju logičnu sliku i predodžbe o problemu. Zainteresirani su za čitanje socijalnih i detektivskih romana dok tijekom čitanja poezije svoju pažnju usmjeravaju na njenu misaonu poruku. Četvrti tip čitatelja, ujedno i najrjeđi, naziva se literarni čitatelj. Oni čitaju zbog svog doživljaja, a tekstove doživljavaju kao cjelinu (Kuvač-Levačić, 2013, prema Kordigel, 1991: 15-16).

Kada se govori o motivaciji, tada se čitatelj dijeli na pragmatičnog te literarno-estetskog čitatelja. Pragmatično se stupnjeva na informacijsko, popularno-znanstveno i kao najviši stupanj, stručno i znanstveno čitanje. Najniži stupanj literarno-estetskog čitanja je evazivno čitanje dok je najviši literarno čitanje koje predstavlja „stupanj razvijene vještine percipiranja književnog teksta“ (Kuvač-Levačić, 2013, prema Kordigel, 1991: 16). Prema starijim istraživanjima, dokazano je kako mladi čitatelj putem literarno-estetskog razvoja razvija svoju osobnost (Kuvač-Levačić, 2013: 17).

3. 1. 1. Kada (početi) čitati?

Djeca se uglavnom s čitanjem susreću u ranom djetinjstvu u obiteljskom okruženju. Do šeste godine djetetovog života trebaju mu biti predstavljene slikovnice. One su bitne za djetetov razvoj jer se u slikovnicama povezuju jezični i likovni doživljaji. Pričanje priča ne može se mjeriti ni s jednim tehničkim pomagalom pa se tako savjetuje izbjegavanje upotrebe mobilnih uređaja i televizora. Roditelji trebaju stvarati naviku čitanja djeci tako da sudjeluju u procesu čitanja. Mogu držati knjige i okretati stranice. Na taj način djeca uče da se čita odozgo prema dolje i slijeva nadesno. Znanstvenici su potvrdili tezu kako djeca koja aktivno čitaju kod kuće imaju bolje čitalačke i jezične vještine u drugome razredu u odnosu na djecu kojoj se ne čita, to jest koja ne čitaju aktivno. Uz to, primijetili su kako majke koje počnu čitati djeci u iznimno ranoj dobi, imaju djecu koja se značajno bolje znaju izražavati i bolje razumiju što im se govori (Bell; Evans; Shaw, 2000: 65-66).

S odsjeka za logopediju, Mirjana Lenček i Martina Užarević provele su istraživanje o ranoj pismenosti. Rezultati su pokazali kako trogodišnjaci postižu slabije rezultate u odnosu na četverogodišnjake, ali te razlike su očekivane. Trogodišnjaci znaju kojim smjerom se čita, znaju prepoznati veliko i malo slovo te znaju pronaći naslov na knjizi dok četverogodišnjaci uz to znaju okretati stranice, odnosno gdje se tekst nastavlja čitati te znaju pronaći mjesto na kojemu piše tko je autor slikovnice koju čitaju (Lenček; Užarević, 2016: 48). Rana pismenost je bitna za razvoj djeteta i ona je „temelj usvajanja i kasnijeg razvoja pismenosti“ te „naročito snažno utječe na školsko razdoblje i akademski uspjeh ili neuspjeh“ (Lenček; Užarević, 2016: 54). Škole se smatraju mjestom gdje će djeca sve naučiti, uključujući i čitati i pisati, no kao što je u prethodnim odlomcima nekoliko puta spomenuto, poučavanje ovih vještina zaista počinje kod kuće. Roditelji su svojoj djeci primjer, a djeca su ogledalo roditelja, posebice u ranoj dobi. Djeca upijaju sve što vide i čuju. Slušanjem i čitanjem će naučiti nove riječi, a osim toga, naučit će i kako se formiraju rečenice. Nužno je da roditelji razvijaju predčitalačke vještine svoje djece jer ih time uče poznavati slova, komunicirati, djeci se razvija fonološka osjetljivost, značenje riječi i motivaciju za čitanje. Čitanjem naglas, roditelj upoznaje djecu sa svijetom knjiga, time se dječji rječnik brže razvija kao i sposobnost razumijevanja, ali i dječja mašta. Osim toga, čitanjem naglas roditelj direktno utječe na kognitivni razvoj djeteta (Čunović; Stropnik, 2015: 106-107).

Između sedme i devete godine djecu treba upoznati s literaturom koja sadrži junake njihove dobi te pričama o životinjama. U ovom razdoblju kod djece napreduje kognitivni razvoj i vrlo je bitno pratiti dječje interese i pomagati im da usvoje jezično izražavanje. Između devete i

dvanaeste godine šire se dječji interesi te se razvija kognitivno i informativno čitanje. Ono što uče u školi, zanimat će ih i van nastave, to su uglavnom tehnologija, stara vremena i nepoznate zemlje kao što je drevni Egipat. Djevojčice polako zaranjaju u svijet ljubavi i razmišljaju o „odraslim“ osjećajima dok još uvijek drže interes za bajke, a dječaci čitaju mitologiju i strašne priče te ih također polako počinje interesirati svijet odraslih. Do sedamnaeste godine mladi čitatelji se oblikuju i traže tekstove koji im najviše odgovaraju. Djevojke će prije odabrati novele i romane, ali mladi uglavnom čitaju časopise i popularno-znanstvenu literaturu. (Kuvač-Levačić, 2013: 18-19).

4. Pojam biblioterapije

Samuel Crothers prvi je upotrijebio pojam biblioterapije početkom dvadesetog stoljeća. Knjižničari su prihvatili pojam jer su „prepoznali važnost stvaranja posebnih opisa knjiga potrebnih za korištenje u terapeutske svrhe“ (Bašić, 2011: 15). Biblioterapija kao termin je širi pojam i češće će se odnositi na institucionalnu biblioterapiju. Biblioterapija se najčešće izvodi u knjižnicama s timom knjižničara i terapeuta u suradnji. Postoji i klinička biblioterapija kojom se služe psihijatri kako bi pomogli svojim pacijentima s pažljivo odabranim i kreiranim tekstovima. Definira se kao „proces dinamičke interakcije između osobnosti čitatelja i teksta pod vodstvom educiranog pomagača“ (Piskač, 2018, prema Shrodes, 1950: 14). Neki će reći da je biblioterapija vođeno čitanje čiji je cilj razumjeti i riješiti problem. Caroline Shrodes jedna je od najpoznatijih američkih autorica koja se bavila biblioterapijom. Svojim radom sugerirala je kako biblioterapija ostvaruje svoj efekt jer dozvoljava pojedincu, čitatelju, da se usporedi i poistovjeti s likom i time shvati da nisu jedini koji imaju taj specifičan problem. Čitanjem je pojedinac aktivno uključen u borbu i rješavanje problema te tako dobiva osvrt i pregled svoje situacije (Bašić, 2011: 15-16). Neki ljudi će se moći pronaći u različitim tekstovima koje čitaju ili čak navesti neke knjige koje su im „promijenile život“, no stvarnost je takva da većina ne smatra književnost korisnom. Čovjek ne može očekivati da će drugi popraviti sve njegove probleme i ne može se sa sigurnošću oslanjati na, u ovom slučaju, književnost i knjigu, i čekati da mu ona popravi mentalno zdravlje. Ako si čovjek sam ne želi pomoći, ne može očekivati da će drugi to napraviti za njega.

Biblioterapija će biti najučinkovitija u grupi do otprilike pet sudionika. Sve više od toga iziskuje više koncentracije, a manju posvećenost prisutnima te manju mogućnost sudjelovanja u terapiji. Dok postoji manja grupa, prisutni će više biti zainteresiraniji i opušteniji podijeliti svoje misli i osjećaje. Dobra priprema i dobar izbor teksta pomažu terapeutu da stvori i razvije ugodnu atmosferu u grupi. Terapeut bi trebao i napomenuti kako se sudionici mogu priključiti razgovoru kada budu spremni na to te da se nalaze u prostoru koji je namijenjen samoizražavanju i istraživanju bez kritike (Bašić, 2011: 46-47). Bez obzira na te činjenice, književnost je i dalje izvor spoznaja o životu i čitateljima zaista može pomoći kako svladati određeni izazov koji im život donese (Mikuletič, 2010: 134). Ako osoba neće iskazivati i govoriti o svojim emocijama, one mogu djelovati poput simptoma koji će dovesti do stvaranja bolesti. Što se više govori o emocijama, to će se one više ublažavati. Ako osoba skriva svoje emocije, one će rasti do onoga trenutka dok ne erupiraju poput vulkana.

5. Biblioterapija u nastavi književnosti

Izvođenje biblioterapije u nastavi književnosti rijetka je pojava. Korištenje barem smjernica i nekoliko metoda literarne biblioterapije već bi u znatnoj mjeri pomogle učenicima pri čitanju i razumijevanju teksta. Postoji deset koraka u biblioterapijskom procesu koji bi koristili nastavnicima tijekom obrade lektire ili vođenog čitanja, a neki od njih su uočavanje misli i emocija likova, njihova karakterizacija, uočavanje odnosa misao-emocija-karakter, predlaganje alternativnog ponašanja te uočavanje da to isto ponašanje ovisi i o alternativnom razmišljanju (Bušljeta; Piskač, 2018 prema Cornett; Cornett, 1980: 54). Nastavnici bi trebali naglasiti svojim učenicima kako svi oni imaju svoje misli i osjećaje i da ne mogu očekivati da će isto osjećati ili misliti netko drugi ako ih to zatraže. Umjesto da se učenici i čitatelji izravno poistovjećuju s likom, biblioterapija ovdje sugerira razvijanje empatije prema junaku. Solar objašnjava kako je „realistički roman možda posljednji pokušaj da se svakodnevno iskustvo uobličiti kao iskustvo autentičnoga života (Solar, 1989: 153). Biblioterapeut, nastavnik, roditelj ili tko god provodi slične principe rada s namjerom da oslobodi tuđe emocije, ne treba drugoga osuđivati i donositi brze zaključke, trebaju usmjeriti čitatelje, učenike ili djecu te ih slušati i otvoreno razgovarati s njima.

Prije nastanka i dolaska tehnologije, knjiga je bila medij. Od vremena stare Grčke, odrasli su iskazivali zabrinutost za mlade. Smatrali su kako su knjige te koje će pozitivno utjecati na njih. Početkom dvadesetoga stoljeća stručnjaci su utvrdili kako je u doba adolescencije pojačana potreba za samostalnošću i kreativnošću. Naglašena je i važnost jezične komunikacije jer mladi time uspostavljaju odnose, zajednički jezik te prepoznaju i dijele osjećaje (Bašić, 2011: 77-83). U akademskom okruženju, čitanje je najvažniji način usvajanja znanja, ako vještina nije primjereno usvojena, usvajanje školskog gradiva neće biti učinkovito (Rončević, 2005, prema Bell; Perfetti, 1994: 55).

Uz nastavnike, školski knjižničari također trebaju poticati čitanje kod učenika. Razgovor o knjigama određene tematike kao što su problemi mladih koji uključuju korištenje opojnih sredstava i poremećaja u prehrani, dobar je način za osvijestiti mlade. Razgovori o mogućim situacijama mogu im pomoći kako potražiti stručnu pomoć ili pravovremeno izbjeći dovođenje u takve okolnosti. Tijekom čitanja prisutna je subjektivnost čitatelja, stoga će značenje pročitana teksta ovisiti o interesu i motivaciji čitatelja (Mikuletić, 2010: 134).

5. 1. Kako djeca i mladi mogu bolje razumjeti?

Djeca i mladi mogu uzeti i pročitati knjigu. Imat će ideju o radnji, moći će je prepričati, ali postavlja se pitanje koliko daleko njihovo razumijevanje o pročitanom seže? U nižim razredima lektira se obrađuje po principu gdje je najmlađim učenicima dopušteno kreativno se izražavati te ih se uči o slobodi i radostima čitanja. Što su učenici stariji i pri kraju su sa svojim obrazovanjem, lektira se obrađuje ozbiljnije, a od učenika se zahtjeva da ne razmišljaju previše „izvan kutije“ jer to nije ono što sustav od njih traži. Školski sustav dopušta određene zadatke i od učenika traži da znaju određene informacije. Mladima i djeci često nedostaje motivacije za čitanje i razumijevanje, stoga je zadatak nastavnika potaknuti ih i pokazati im da knjige nisu prazne riječi. Učenicima je popis lektire „nametnut“, imaju određeni vremenski rok za pročitati je svaki mjesec te ih to dodatno odbija od knjige i smanjuje im interes. Veliki postotak srednjoškolaca ne voli čitati staru hrvatsku književnost, a jedan od najvećih razloga za to je slabo poznavanje tada korištene terminologije (Stanić; Jelača, 2017: 181).

6. Individualne razlike u razumijevanju pri čitanju

Usvajanje vještine dugotrajan je proces koji često može biti i naporan. To je zato što je čitanje „vrlo kompleksna kognitivna vještina, koja zahtijeva koordinaciju niza okulomotornih i perceptivnih procesa, te procesa razumijevanja“ (Rončević, 2005: 55). Uključeni su procesi koji služe za dekodiranje vizualnog uzorka riječi, procesi koji usmjeravaju pokrete očiju od riječi do riječi ili predmeta do predmeta. Ustanovljeno je kako se pokreti očiju prilikom čitanja sastoje od niza manjih fiksacija. Oči mogu ostati nepomične pa se potom pogled može brzo pomaknuti na drugo mjesto. Istraživači su ustanovili kako će dobri čitači zaustaviti svoj pogled na gotovo svakoj riječi u tekstu. Lošiji čitači duže će se zadržati na određenoj riječi i češće će se vraćati na pročitani tekst. Za uspješnost čitanja važno je pretpostaviti čitateljev perceptivni opseg koji se sastoji od čitateljeva procesiranja slova i riječi. Opseg ovisi o načinu pisanja, ali i o težini teksta. Što je tekst teži, perceptivni opseg je manji. Ako je djetetu pružen tekst koji je prilagođen za njegov uzrast, perceptivni opseg bit će približno jednak kao i kod odraslih, no ako je djetetu pružen tekst koji je izvan njegove razine, opseg će biti znatno manji (Rončević, 2005, prema Rayner, 1986: 56).

Proces prepoznavanja riječi odnosi se na „proces povezivanja pisane forme riječi s njenom reprezentacijom u mentalnom rječniku“ (Rončević, 2005, prema Aarnoutse; Van Leuwe, 2000, 57). Proces se sastoji od leksičkog pristupa koji omogućuje pristup izgovoru i značenju riječi te dekodiranja vizualnog uzorka riječi koji podrazumijeva prepoznavanje slova (Rončević, 2005, prema Perfetti, 1985: 57). Kako bi individua usvojila vještinu čitanja, prvo mora razumjeti postojanje veze između fonema i grafema. Tako mogu prepoznati riječi koje se ne nalaze u njihovom rječniku. Prevođenje pisanog koda u govorni i lingvističko razumijevanje dvije su važne sastavnice za razumijevanje pri čitanju. Obje moraju biti usvojene, u suprotnome, ako je zadovoljena jedna ili ni jedna sastavnica, čitatelj može imati velikih problema kod čitanja s razumijevanjem. Temelj za razumijevanje teksta leži u brzim i učinkovitijim procesima prepoznavanja riječi, a može se postići vježbom. Točnost prepoznavanja riječi i brzina koriste se kao indikatori vještine čitanja. Pokazatelji su visoke međusobne povezanosti s razumijevanjem pri čitanju. U obzir treba uzeti i razlike među čitateljima i njihove usvojene vještine. Prosječan student u minuti pročita između sto pedeset i sto četrdeset i četiri riječi, ali kao sredina, uzima se brojka od dvjesto pedeset riječi u minuti.

U Republici Hrvatskoj 2002. godine proveden je trening u tri osnovne škole u gradu Rijeci. Učenici drugih razreda bili su podijeljeni u četiri skupine i na četiri različita načina proveden je trening kako bi djeca u dobi od osam godina bolje čitala. Prva skupina učenika vježbala je čitanje tako da ih se potkrepljivalo žetonima za samoispravljanje pogrešaka pri čitanju. Druga skupina je vježbala bez povratnih informacija. Treća skupina je vježbala matematičke treninge, a četvrta skupina učenika nije imala nikakav trening. Rezultati su bili jasno vidljivi nakon pet mjeseci treninga. Prva grupa je ostvarila znatni napredak i time je dokazana važnost samonadgledanja pri čitanju u svrhu razvoja točnog i preciznog te fluentnog čitanja. Vrlo slična i prilagođena metoda mjerenja razumijevanja bit će predstavljena u potpoglavlju idućeg poglavlja.

Dekodiranje riječi uglavnom se usvaja do kraja trećeg razreda i tada više ne dolazi do daljnjeg napretka u prepoznavanju riječi. Uspješnost lingvističkog razumijevanja određena je bogatstvom rječnika. Oni čitači koji imaju slabiji i siromašniji rječnik tijekom čitanja će naići na više nepoznatih riječi koje će im stvarati praznine u značenju teksta. Kako bi čitatelj prikladno razumio tekst, mora razumjeti između devedeset i devedeset i pet posto riječi u tekstu. Djeca trebaju učiti nepoznate riječi slučajnim putem, kroz razgovor i bez izravnog poučavanja. Bitno je spomenuti i pojam korištenja konteksta. Neki smatraju kako je „glavni uzrok povezanosti količine vremena provedenog u čitanju s bogatstvom rječnika i razumijevanjem taj što čitanje omogućava da se riječ susretne mnogo puta u različitim kontekstima“ (Rončević, 2005: 65). To znači da oni pojedinci koji ne mogu zaključiti i razumjeti značenje riječi iz konteksta imaju manju sposobnost usvajanja novih znanja u odnosu na one koji razumiju značenje riječi. Kontekst služi za poboljšavanje procesa razumijevanja. Njime se služe lošiji čitači koji imaju problema s dekodiranjem riječi dok će se vještiji čitači rijetko osloniti na kontekst jer je njihov proces za dekodiranje riječi brži i automatiziraniji. Istraživanja iz 2003. i 2004. godine pokazala su kako djeca u nižim razredima osnovne škole koja imaju slabije razvijeno razumijevanje imaju problema sa zaključivanjem značenja riječi iz konteksta (Rončević, 2005: 66). Polazi se od pretpostavke da će djeca, ali i stariji, koji nemaju dobro razvijeni rječnik i vještine čitanja, čitati sporo i bez užitka ili će u potpunosti izbjegavati svaku aktivnost koja od njih zahtjeva čitanje. Oni koji ne njeguju vještinu čitanja će s vremenom postajati sve lošiji čitači sa sve slabijim automatizmom i brzinom prepoznavanja riječi za razliku od onih koji aktivno čitaju i vježbaju te će zbog toga s vremenom postajati sve bolji (Kolić-Vehovec, 2013: 25).

Prethodno spomenuto fluentno čitanje gleda se kao sposobnost automatskog prepoznavanja riječi i sastoji se od automatizma i brzine, interakcije s tekstom, fleksibilnosti i strategija pri čitanju, svrhovitosti procesa i naposljetku, čitanja kao jezičnog procesa (Geld; Stanojević, 2007, prema Grabe, 1999: 149). Interakcija je vještina koju karakterizira odnos čitateljeva predznanja i informacije u tekstu. Čitatelj čita strateški i tijekom čitanja procjenjuje ostvaruje li svrhu čitanja. Svrhovitost procesa podrazumijeva razumijevanje teksta te u ovom procesu čitatelj prati svoj napredak. Čitanje kao jezični proces je konstruiranje značenja gdje dolazi do razumijevanja teksta (Geld; Stanojević, 2007: 149).

Nastavnici mogu naučiti učenike o uporabi strategija samoregulacije zajedno sa sadržajem „kako bi razumjeli na koji način upotrijebiti strategije i kako im one mogu biti korisne pri čitanju“ (Rončević Zubković, 2013: 35). Kao što je prethodno spomenuto, onaj čitatelj koji koristi strategije, redovito čita, brzo prepoznaje riječi, prilagođavaju se, imaju dobru podlogu i razinu znanja i razumijevanja u odnosu na one čitatelje koji se slabo ili gotovo uopće ne koriste strategijama, oni nemaju motivacije za čitanjem te slabije prepoznaju riječi i nemaju interesa za čitanjem. Strategija modeliranja dobar je početak koji nastavnik može iskoristiti u poučavanju samoreguliranog čitanja kod učenika. Ovdje je naglasak na način razmišljanja. Nastavnici moraju verbalno izražavati svoja razmišljanja dok izabiru i koriste strategiju. Učenici iz toga dobivaju informacije kako da sami razmišljaju, objašnjavaju i odabiru svoje ciljeve te procjenjuju svoj napredak. Učenici koji gledaju na čitanje kao aktivnost, motiviraniji su za samoregulaciju te će se i sami uključiti u proces čitanja, no osim motivacije, bitno je i koliko vrijednost zanimljivosti učenici pridaju određenom tekstu. Ako učenicima tekst nije zanimljiv, pročitat će ga jer moraju kako bi udovoljili nastavniku, a to vodi prema dobivanju dobre ocjene i izbjegavanju negativne ocjene. Razvijanje samoregulacije čitanja kod učenika složen je i dugotrajan proces, no bitan je za njihovu budućnost i kako mogu odabrati (Rončević Zubković, 2013: 36-40).

7. Istraživački dio

7. 1. Metodologija

7. 1. 1. Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja jest utvrđivanje činjenice čitaju li učenici s razumijevanjem u srednjoj školi. Korištenjem metode na primjeru dva različita teksta nastoji se ispitati razina razumijevanja pročitano­g teksta u dva razreda srednje škole od kojih je svaki bio podijeljen u tri grupe.

Istraživanje je provedeno prema prilagođenoj Duplicated Answer Sheets ili DASH metodi. Ova metoda karakteristična je za mjerenje razumijevanja uz pomoć rječnika kroz određeno vrijeme, no rječnik se nije koristio za vrijeme istraživanja među učenicima. DASH metoda sastoji se od nekoliko priloženih papira koji su predviđeni za pisanje odgovora. Svaki od njih predstavlja koliko je ispitanik uspješno riješio kroz određeno vrijeme, primjerice, devedeset minuta. Amir Bahun proveo je važno istraživanje uz pomoć DASH metode. Razumijevanje teksta jedna je od bitnijih varijabli koja direktno utječe na rezultate ispita. Za ovo istraživanje, jednoj grupi ispitanika rečeno je kako rezultati neće utjecati na njihovu završnu ocjenu iz engleskoga jezika iz razloga kako bi im smanjili osjećaj čitalačke tjeskobe tijekom ispita i kako bi dali sve od sebe. Ispitanici jedne grupe koja se smjela koristiti rječnicima, smjeli su uzeti bilo koji rječnik koji su htjeli te su na papiru za odgovore morali napisati je li taj rječnik bio jednojezičan, dvojezičan ili dvostruki dvojezični rječnik. Rečeno im je i kako u rječniku mogu pogledati bilo koju nepoznatu riječ na koju naiđu te da je podcrtaju u svome zadatku. Za vrijeme istraživanja, istraživači su vidjeli kako se ova grupa često koristila rječnikom.

Učenicima Klasične gimnazije u Zagrebu su za ovo istraživanje bili podijeljeni papiri s ulomcima iz romana *Combray* Marcela Prousta i *Preobrazbe* Franza Kafke koji su na dnu imali smjernice kao što su književnopovijesni podaci, ključne riječi ili ni jedno od toga za treću grupu. Drugi papiri bili su s praznim crtama na koje su učenici pisali svoje razumijevanje pročitanih ulomaka. Razlog za to bio je kako bi se učenicima olakšalo i kako ne bi okretali stalno papire, već da su im dostupni i da se lakše snađu ako im je potrebna informacija ili citat iz teksta.

7. 1. 2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati učenike Klasične gimnazije završnih razreda koliko dobro razumiju i interpretiraju pročitane tekstove Marcela Prousta i Franza Kafke. Tekstovi su odabrani s namjerom, iz istog književnog razdoblja, ali potpuno različitih tema kako bi se utvrdila razlika razine razumijevanja pročitano i interpretacija kod učenika završnih razreda Klasične gimnazije. Osim toga, književno razdoblje u kojem su *Combray* i *Preobrazba* stvoreni i naravno obje ove lektire, obrađuju se upravo u četvrtom razredu gimnazije i srednje škole, stoga bi učenicima znanje o oba književna djela trebalo biti vrlo svježe. U iduća dva potpoglavlja pronaći će se interpretacije *Combraya* i *Preobrazbe* koje bismo htjeli dobiti od učenika s kraćim uvodom o oba autora i njihovim privatnim životima koji su bila inspiracija za oba književna djela. Iako su učenici dobili najznačajnije ulomke iz oba djela, u ovom radu jedino je *Preobrazba* u potpunosti interpretirana dok je u interpretaciji *Combraya* uključen uvodni dio s najznačajnijim dijelom kada se umjetniku vraća sjećanje na njegovo djetinjstvo provedeno u gradiću Combrayu.

7. 1. 2. 1. Marcel Proust, *Combray*

Francuski prozaist, Marcel Proust, rođen je u Parizu 1871. godine. Napisao je nekoliko članaka koji su objedinjeni u zbirci *Užici i dani* (1896). Napisao je i autobiografski roman *Jean Santeuil* (1952) koji je objavljen posmrtno te ciklus romana po koji ga je svjetski proslavio, *U traganju za izgubljenim vremenom* (1913). Ciklus romana sastoji se od sedam opsežnih romana te „drži jednim od najslavnijih djela svjetske književnosti zahvaljujući inovativnim postupcima i osobitom stilu koji se smatra jednim od vrhunskih ostvarenja epohe modernizma“ (Solar, 2007: 301). Ciklus je pisan književnom tehnikom koja se oslanja na sposobnost umjetnikova sjećanja.

Prvi od sedam romana ciklusa *U traganju za izgubljenim vremenom* (1913), *Combray* (1913), Proustova je polazišna točka u tome traganju za izgubljenim vremenom. Na početku romana, javlja se lik dječaka kojemu nije poznato ime. Roman započinje riječima sjećanja kako je dugo vremena rano lijegao i kako od umora ne bi stigao ni pomisliti kako već tone u san. No to nije dugo trajalo jer bi se već nakon pola sata probudio. Umjesto da pokuša ponovno zaspati, dječak bi pretjerano razmišljao o knjigama koje je netom pročitao, a čak ni u snovima nije prestao razmišljati o svakodnevnim situacijama. Njegova preizražena osjećajnost i Edipov kompleks nagoviješteni su kada opisuje kako je uspio zaspati bez da mu je majka došla zaželjeti laku noć. Dječak ne voli promjene iako potencijalno mogu biti dobre za njega. Jednog poslijepodneva, njegova se obitelj dosjetila kako bi mu mogli dati lanternu kako bi bio manje nesretan prije spavanja, daleko od majke. Lanterna je bila zamjena za naviku koju je dječak stekao, dobiti poljubac od majke svaku večer prije spavanja. Osvjetljavala je sobu duginim preljevima i raznim pojavama, ali umjetnik se prisjeća kako je tim činom samo rasla njegova tuga i kako se u svojoj sobi osjećao kao stranac:

(...) jer je promjena osvjetljenja jedino uništavala stečenu naviknutost na moju sobu i zahvaljujući njoj, osim patnje lijeganja, soba mi je bila postala podnošljivom. Sada je više nisam prepoznavao i u njoj sam bio nespokojan, kao u kakvoj sobi hotela ili „ljetnikovca“, kamo bih stigao prvi put sišavši s vlaka (Proust, 2018: 13).

Navika je naučeni oblik ponašanja. Kao i kod ostalih, dječakova navika zasigurno se neprekidno i dugo ponavljala dok se nije stekla. Njegova navika djeluje i poput rituala. Ako se u određeno vrijeme i na određenom mjestu ne izvrši onako kako po obrascu treba biti, za njega nastaje kaos koji mu izazivaju loše osjećaje i to mijenja ostatak slijeda događaja. Ako ne dobije majčin poljubac prije spavanja, pretjerano će razmišljati, osjećat će tjeskobu i nemir i vrlo vjerojatno neće moći zaspati.

Njegovi su ga roditelji previše štitili i do određene granice razmazili. Kad god je bilo ružno vrijeme, radije su ga slali u sobu čitati umjesto da ostane vani. Dječakova baka nije bila zadovoljna time te je smatrala kako joj unuk treba ojačati, postati snažniji i poduzetniji. Njezin unuk često je bježao u malu prostoriju kraj sobe za učenje koja mu je služila kao utočište i mjesto za maštanje, čitanje, plakanje i ugodu. Nije bio svjestan kako je sve to, uključujući i njegovo krhko zdravlje i nesigurnost, zabrinjavalo njegovu baku. Jedino što mu je pružilo utjehu prije spavanja bila je činjenica da će mu majka doći i poljubiti ga u krevetu za laku noć. Umjetnik sada oživljava svoja sjećanja na majčin dolazak, njezino penjanje po stepenicama i hodanje hodnikom do njegove sobe. Iako se radovao ključnom događaju u svojoj navici, toliko ga je i žalostio jer je znao da će prekratko trajati i da će majka brzo otići i ostaviti ga samog. Često bi razmišljao da je zatraži još samo jedan poljubac na odlasku, ali je znao kako ne smije gurati granice koje su bile labave. To bi razljutilo njegova oca koji je smatrao „*da su ti obredi besmisleni*“, ali umjetnik ih opisuje poput primanja hostije za pričest mira koja će mu dati moć da se uspava (Proust, 2018: 17-18).

Ključni događaj koji mu remeti rituale prije spavanja su dolasci gospodina Swanna. To je zahtijevalo od njegove majke da bude prisutna u društvu. Obitelj je cijenila susjeda Swanna i voljela je kada bi im tajanstveni plemić došao u goste, to jest, svi osim dječaka koji ga je opisivao kao nesvjesnog tvorca njegovih tuga (Proust, 2018: 48).

Nakon podosta godina od svih tih događaja, sada već odrasli umjetnik na povratku kući jednog zimskog dana prihvaća majčinu ponudu da popije malo čaja kako bi se ugrijao. Uz čaj, majka mu je priložila kratki i obli kolačić, madlene.

I uskoro, nesvjesno, shrvan turobnim danom i izgledom žalosnoga sutra, prinio sam usnama žlicu čaja u kojoj sam bio ostavio da se razmekša komad madlene. Ali u istom času kad mi je gutljaj pomiješan s mrvicama kolača dodirnuo nepce, uzdrhtao sam, usredotočen na ono što se iznimno događalo u meni. Bila me obuzela neka divna naslada, osamljena, bez spoznaje o njezinu uzroku. Od nje su mi sve nevolje u životu postale neznatne, njegove nesreće neškodljive, njegova kratkoća prividna, djelovala je na isti način kao ljubav, ispunivši me dragocjenim bivstvom: ili radije to bivstvo nije bilo u meni, bilo je istobitno sa mnom. Prestao sam se osjećati osrednjim, slučajnim, smrtnim (Proust, 2018: 49).

Prvi gutljaj čaja s kolačićem bio je dovoljan da umjetniku aktivira sva sjećanja koja je jednom imao na Combray, na djetinjstvo i sve krucijalne osobe koje su imale utjecaj na njegov život. Ispijanjem čaja njegova radost postepeno blijedi. Svjestan je kako se istina nalazi u njemu, a ne u napitku. Nakon razmišljanja odakle ti osjećaji, shvatio je kako mu je ovaj događaj probudio uspomenu:

Taj okus je bio okus komadića madlene koji mi je nedjeljom ujutro u Combrayu (jer toga dana nisam izlazio prije misnoga doba), kad sam je išao pozdraviti u njezinoj sobi, nudila teta Léonie pošto bi ga namočila u crnom ili lipovu čaju (Proust, 2018: 51).

U početku priče, dječak je žudio za majkom i njezinim poljupcem za laku noć. Kada mu majka nije mogla zadovoljiti njegove potrebe, utjehu je pronalazio kod svoje tete Léonie. Prije velike mise obavezno ju je morao posjetiti kako bi dobio poljubac od nje. Proust je ovdje izvrsno prikazao oživljavanje starih osjećaja i empatije prema sebi dok je bio dijete. Isprepleo je sadašnjost s prošlošću ostavši na jednome mjestu. Osjećaje koje je imao kao dijete dok je proživljavao sve te događaje, ljubomora i ljutnja na gospodina Swanna, sada su zamijenjeni drugim, pozitivnim osjećajima i empatijom. Autor je ovaj fenomen sjećanja potaknuta okusom objasnio poput neuroznanstvenika. Centar za okus u mozgu nalazi se vrlo blizu centra za memoriju, zato okus ima značajnu ulogu kod poticanja sjećanja (Piskač, 2018: 152).

Empatija se ne gleda kao emocija, već kao proces razumijevanja stanja i osjećaja te situacije druge osobe. Mnogi će reći kako je to sposobnost stavljanja sebe u položaj drugoga bez gubljenja vlastitog identiteta. Empatiju treba razlikovati od suosjećanja jer je suosjećanje „aktivno sudjelovanje u emocionalnoj situaciji druge osobe“ i ona je često povezana sa spremnošću pomoći osobi koja se nalazi u emocionalnom stresu (Piskač, 2018: 154).

7. 1. 2. 2. Franz Kafka, *Preobrazba*

Kafka je austrijski prozaist, rođen u Pragu 1883. godine. Zbog pritiska društva i obitelji, morao je studirati pravo, a svoju nemoć pred nadmoćnim ocem iskazao je u *Pismu ocu*. Za vrijeme života, Kafka je objavio svega nekoliko pripovijetki od kojih su najpoznatije *Preobrazba* (1915) i *Seoski liječnik* (1919). Svome prijatelju, Maxu Brodu, povjerio je svoja ostala djela i od njega tražio da ih spali kada premine. Brod je napravio nekoliko svojih manjih izmjena u Kafkinim romanima *Proces* (1925), *Dvorac* (1926) i *Amerika* (1927) te ih objavio, iako nedovršene, nakon Kafkine smrti. Posthumno, u vremenu nakon Drugoga svjetskog rata, Kafku prepoznaju kao „legendarnim likom moderne svjetske književnosti“ (Solar, 2007: 177). Kafka je uveo princip zagonetke koja nema rješenja te položaj pojedinca koji se nalazi u složenoj stvarnosti i ne može ništa poduzeti. U njegovim romanima i pripovijetkama prisutan je osjećaj tjeskobe i napetosti i ne zna se radi li se o snu ili stvarnosti (Solar, 2007: 177).

Za vrijeme života, Kafka je bio neshvaćen, uvijek boležljiv, u sjeni svoga oca. U potresnom bibliografskom dokumentu, *Pismo ocu* (1952), obraća se svome ocu i govori mu sve što se nije usudio reći. Zbog straha prema ocu, Kafka mu nikada nije uručio to pismo, iako ga je napisao 1919. godine, pet godina prije svoje smrti.

Ti možeš s djetetom postupati samo onako kakav si i sam, snažno, bučno i prijeko, a u ovom slučaju to ti se činilo sasvim prikladnim još i zato što si od mene htio napraviti snažna i hrabra mladića (Kafka, 2007: 10).

Njegov otac bio je izrazito strog i hladan kao osoba i kao roditelj. Često je koristio nasilje kao odgojne metode koje su mladome Franzu ostavile trajne posljedice. U *Pismu ocu* priznaje kako je jedne noći cvilio za vodom, ne samo zato što je bio žedan, već i da se djelomice zabavi. Nakon nekoliko upozorenja, njegov ga je otac zgrabio i odnio na terasu. Franz je tamo satima stajao pred vratima noseći jedino noćnu košulju:

Još sam godinama patio od mučne predodžbe kako je onaj gorostas od mog oca, vrhovna instanca, mogao gotovo bez ikakva razloga doći po mene i odnijeti me po noći iz kreveta na pavlaču, i kako ja za njega ama baš ništa ne značim (Kafka, 2007:11).

Nakon kratkog opisa Kafkinoga oca, jasno je da njegov otac, Hermann, spada pod autoritarni stil roditeljstva. Ovaj stil opisuje se identično onako kako je Hermann Kafka postupao prema svome sinu. Otac mu je bio hladan, odbacivao ga je, omalovažavao je svoje dijete, često ga je kritizirao, naređivao mu i vikao na njega samo kako bi uspostavio kontrolu. Nikada nije pokazivao toplinu ni potporu. Sve što je Franz kršio, kažnjavalo se. Djeca ovakvih

roditelja nesretna su i tjeskobna, sklona su promjenama raspoloženja, bojažljiva su i povučena. Franzova majka Julie spada pod odgojni stil koji se naziva permisivni ili prepopustljivi stil. Karakterizira ga postavljanje malo zahtjeva, toplina i potpora koju roditelj pruža (Raboteg-Šarić i dr, 2002: 240):

Istina je da je majka bila beskrajno dobra sa mnom, ali je sve to za mene bilo u vezi s tobom, što znači da nije bilo dobro. Majka je nesvjesno igrala ulogu goniča u lovu. (...) Ili se ipak događalo da ne bi došlo ni do kakve pomirbe i da bi me majka tek potajno zaštitila pred tobom, krišom mi nešto dala, nešto mi dopustila, a onda sam opet pred tobom bio mračno stvorenje, varalica, opterećen krivnjom koji zbog svoje ništavnosti može samo okolišanjem doći do onoga što drži svojim pravom (Kafka, 2007: 30-31).

Kako Hermann spada u autoritarni stil roditeljstva, a Franzova majka Julie u permisivni, ova povezanost odgojnih stilova predočuje školski neuspjeh, a djeca, u ovome slučaju Franz, imaju slabu psihosocijalnu prilagodbu (Čudina-Obradović; Obradović, 2003: 55-56). Kasnije Franz u *Pismu* piše kako je njegova majka s godinama postajala sve više nalik Hermannu i tako gubila svoj identitet:

Da bih pobjegao od tebe, morao sam bježati i od obitelji, pa i od majke. Uvijek sam doduše mogao kod nje naći zaštitu, ali samo u odnosu na tebe. Ona je tebe previše voljela i bila ti suviše odana da bi mogla biti samostalna i trajna duhovna potpora u borbi njezina sina (...) S godinama je ipak sve potpunije slijepo preuzimala od tebe tvoje nazore i predrasude što se tiče djece, više osjećajima nego razumom (...) (Kafka, 2007: 39).

Iako učenici i mladi vjerojatno neće uzeti *Pismo ocu* prije ili poslije čitanja Kafkine *Preobrazbe*, značajno bi im pomoglo u razumijevanju pripovijetke. Imali bi bolju sliku o tome kako je *Preobrazba* uopće nastala, više bi razumjeli Gregora Samsu, ali i samoga Franza Kafku. Može se reći kako je Kafka bi inspiriran događajima iz privatnog života pa je sve ono što mu se događalo pretočio u *Preobrazbu*. Simboličnom pripovijetkom, Kafka si vjerojatno nije puno pomogao pišući o obiteljskim odnosima, ali danas ovo djelo nosi veliku poruku koje bi svatko trebao pročitati barem jednom, posebice ako se nalazi u sličnoj situaciji kao Franz, odnosno Gregor. Kafka je modelirao članove obitelji Samse po članovima svoje obitelji.

Ali Gregor nije ostao na tome jer je od prvog dana svojeg novog života znao da otac drži da s njim treba postupati vrlo strogo (Kafka, 2008: 238).

Kafkina *Preobrazba* jednostavna je za čitati i u odnosu na Proustov *Combray*, lakša je i za razumjeti. Ovdje se radi o trgovačkom putniku koji se jedno jutro budi u tijelu kukca. Nije

jasno u kojeg kukca se pretvorio pa to ostaje čitateljima na mašti, ali najčešće ga se zamišlja kao žohara ili jelenaka u ljudskoj veličini. Kada se Gregor tek probudio i vidio kako ima „*nadsvodeni smeđi trbuh podijeljen na lučne izbočine*“ i „*mnogobrojne nožice, koje su prema cijelom njegovu tijelu bile dozlaboga tanke (...)*“, odlučio je još malo odspavati prije posla kako bi zaboravio na ludoriju s kojom se probudio (Kafka, 2008: 209). Mladi, ali i stariji, mogu se usporediti s ovime jer tko god se probudi s osjećajem da nešto s njime nije u redu, prvo će pokušati odspavati. No kada se Gregor ponovno probudio, ovoga puta prekasno, njegova jedina briga bila je ta što kasni na vlak. Nije se opterećivao time što sada osjeća drugačije i što od svakog pokreta osjeća strašne bolove. Gregor Samsa stavlja svoje potrebe i osjećaje sa strane kako bi zadovoljio tuđe. Uzdržava svoju obitelj radeći posao koji ne voli, njegova obitelj financijski ovisi o njemu i zato brine kako i kada će stići na posao, a sada zbog kašnjenja osjeća strah hoće li dobiti otkaz.

Gregor je prvo prošao kroz fizičku preobrazbu. Njegov vanjski izgled najizraženiji je te stvara zgražanje kako likovima, tako i čitateljima. Na početku pripovijetke još uvijek održava svoj ljudski glas i govor, ali ubrzo ga mijenja nerazumljivo životinjsko ciktanje. Novu preobrazbu potvrđuje prokurist koji pita obitelj *Jeste li vi razumjeli ijednu riječ? (...) Da on možda ipak ne pravi budale od svih nas?* (Kafka, 2008: 217). Pokušavajući objasniti prokuristu, koji je došao u kuću obitelji Samse, zašto nije otišao na jutarnji vlak, kako želi raditi i kako nije tvrdoglav, Gregor plaši sve ukućane svojim novim izgledom. Ubrzo je prokurist pobjegao iz kuće obitelji Samsa, Gregorova majka pala je suprugu u naručje, a Gregorov otac stao je nasilno mahati štapom i novinama kako bi što prije otjerao svoga sina natrag u sobu. U sumrak Gregor se budi iz sna i u kutu sobe osjeća miris njegovog najdražeg jela, kriške bijelog kruha u slatkom mlijeku:

Od radosti samo što se nije nasmijao jer je bio još gladniji nego jutros, pa je odmah umočio glavu u mlijeko gotovo do očiju. Ali ubrzo ju je opet razočarano izvukao, ne samo zato što mu je bilo teško jesti zbog bolova na lijevoj strani tijela – a mogao je jesti samo kad bi, dašćući, prionuo uz jelo čitavim tijelom – nego i zato što mu uopće nije prijalo mlijeko, koje mu je inače bilo najdraži napitak i koje mu je jamačno upravo zato sestra i bila donijela u sobu. Štoviše, gotovo se gadjljivo okrenuo od posude i vratio se na sredinu sobe (Kafka, 2008: 224).

Gregorov posljednji trag ljudskosti prisutan je u radosti koju ima kada osjeti miris i počinje jesti svoj najdraži obrok, no počinje se gubiti jer mu preobrazba ne dozvoljava da uživa u ljudskoj hrani.

Nakon ovih događaja, Gregorov ga je otac još više prezirao, majka, iako voli svoga sina, osjeća veliku sramotu, a sestra Greta još uvijek održava odnos s bratom čisteći mu sobu i noseći mu hranu. Kada su Greta i majka čistile Gregorovu sobu i iznosile pokućstvo koje Gregoru više nije bilo potrebno stvarajući mu tako više mjesta za kretanje, došlo je do preokreta u odnosu. Gregoru se drugi put javlja osjećaj ljudskosti u trenutku kada su mu sestra i majka htjele iznijeti jednu fotografiju. On se na to izrazito pobunio i pokrivanjem fotografije uplašio je majku koja je potom pala u nesvijest. Ovdje se Greta prvi put izravno obraća Gregoru nakon njegove preobrazbe riječima *Pazi, Gregore* (Kafka, 2008: 236).

Ubrzo nakon tog događaja, gospodin Samsa dolazi kući. Greta mu objašnjava što se dogodilo i otac iz ljutnje puni svoje džepove jabukama i počne gađati Gregora:

Te male crvene jabuke kotrljale su se kao naelektrizirane okolo po podu i sudarale se. Jedna slabo bačena jabuka okrznula je Gregora po leđima, ali se odbila od njih a da ga nije povrijedila. Međutim, jabuka koja je odmah zatim uslijedila upravo mu se zarila u leđa; Gregor se htio odvući dalje, kao da će ga iznenadna, nevjerovatna bol proći ako se premjesti, ali osjećao se kao prikovan za to mjesto pa se opružio, posve poremećenih osjetila (Kafka, 2008: 239).

Simbol jabuke u književnosti predstavlja nešto zabranjeno, idealan primjer zabranjene jabuke može se pronaći u bajci *Snjeguljica i sedam patuljaka*. Ako se jabuka tumači u biblijskom obliku, onda predstavlja prvi, istočni grijeh, neposlušnost i otuđenje od Boga. Gregor je postao otuđen od svoje obitelji koja ga je odbacila i gledala s gađenjem iako *obiteljska dužnost nalaže da se svlada gađenje i da treba trpjeti, samo trpjeti* (Kafka, 2008: 240). U tijeku tog događaja, Gregorova majka moli oca da poštedi Gregoru život. Prisutna je majčinska ljubav koja prevladava strah od svoga sina, ali možda ne dovoljno strah od svoga supruga:

Samo je posljednjim pogledom još vidio kako se širom otvaraju vrata njegove sobe i kako ispred sestre koja više juri majka u košulji, (...), na oca i grli ga stapajući se s njim u jedno – ali tad je već Gregora izdao vid – i kako moli oca, ruku prekrivenih na njegovu potiljku, da poštedi Gregoru život (Kafka, 2008: 239).

Ovaj citat može se povezati s Kafkinim odnosom njega i njegove majke Julie. U *Pismu ocu* govorio je kako je kod svoje majke uvijek mogao pronaći utjehu, no kao i u stvarnom životu, ta utjeha je imala svoj rok trajanja.

Posljednji put kada Gregor osjeća ono malo ljudskosti u sebi je kada čuje svoju sestru Gretu kako svira violinu za podstanare. To dokazuje idući citat:

A sestra je zaista lijepo svirala. Glavu je bila nagnula na stranu i pogledom pozorno i turobno prelazila po notama. Gregor je pošao još malo dalje držeći glavu iznad samog poda ne bi li ulovio njezin pogled. Je li on životinja kad ga glazba toliko uzbuđuje? (...) Nakanio je bio probiti se sve do same sestre, potegnuti je za suknju i tako je pozvati da s violinom dođe u njegovu sobu jer nitko ovdje ne cijeni njezinu svirku koliko je on cijeni (Kafka, 2008: 247).

Dolazi do sestrine preobrazbe koja izdaje svoga brata riječima:

Dragi roditelji – prozborila je sestra i, umjesto uvoda, udarila šakom o stol – ovako više ne može dalje. Ako vi to možda ne uviđate, ja uviđam. Ja ne želim pred ovim čudovištem izgovoriti ime bratovo pa ću samo reći: moramo ga se pokušati osloboditi. Učinili smo sve što je u ljudskoj moći da ga njegujemo i trpimo, mislim da nam nitko ne može ništa zamjeriti (Kafka, 2008: 249).

Gregor je naporno radio za cijelu svoju obitelj, žrtvovao se, preko noći je napredovao iz pozicije trgovačkog pomoćnika u trgovačkog putnika sve kako njegova obitelj ne bi osjetila financijsku katastrofu u kojoj su se pronašli. Svojom zaradom pokrивao je sve troškove, obitelj mu je bila zahvalna, a Gregor im je rado davao novce. Bez obzira na nedostatak topline i ljubavi, Greta je jedina ostala bliska Gregoru. Gregor je svoju sestru htio upisati na konzervatorij kako bi Greta ostvarila svoj san da postane violinistica. U prethodnom citatu vidljivo je kako Greta izdaje svoga brata, postavši još jedna u nizu koja se odrekla Gregora. Smatra kako su učinili sve što su mogli i da im se zato ne smije zamjeriti što su ga odbacili, štoviše, taj čin im je i opravdan.

Gregor se povlači u svoju sobu i polako umire. Iako je osjećao bolove u cijelome tijelu, mislio je kako polako popuštaju, trulu jabuku u leđima skoro uopće više nije osjećao. Razmišljao je o svojoj obitelji *obuzet ganutošću i ljubavlju* (Kafka, 2008: 251). Krajem ožujka Gregor je doživio posljednji izlazak sunca, nakon toga glava mu je klonula i ispustio je posljednji izdah.

Dvorkinja obitelji Samse pronašla je Gregora te prenijela obitelji vijesti vrlo neugodnim riječima *Odite da ga vidite, krepo je; eno ga će leži, krepan načisto!* (Kafka, 2008: 252). Obitelj dolazi vidjeti tijelo svoga sina i brata, ali veća im je briga gdje je u tome trenutku doručak. Dvorkinja se riješila Gregora, a obitelj Samsa odlazi u šetnju kako bi iskoristili dan za odmor. Razgovarali su o tome kako će se preseliti u manji i jeftiniji stan, planirali su budućnost, a gospodin i gospođa Samsa odlučili su kako je došlo vrijeme da Greta pronađe dobrog muža.

7. 1. 3. Zadaci istraživanja

Na temelju cilja istraživanja postavljena su dva ulomka. Prvi ulomak je iz Proustova romana *Combray* dok je drugi ulomak iz Kafkine pripovijetke *Preobrazba*. Zadaci su prilagođeni po grupama za oba teksta (Prilog 2):

Marcel Proust, *Combray*

- I. Pročitaj dolje navedeni tekst i na prazne crte napiši svoje razumijevanje istoga. Posluži se ponuđenim književnopovijesnim podacima!

Marcel Proust objavljuje *Combray* 1913. godine kao prvi dio prvog romana *U traganju za izgubljenim vremenom*. Uvod je u cijeli romaneskni ciklus koji najavljuje likove, motive, temu, a ovdje se bavi odrastanjem plahoga dječaka u umjetnika te o odnosu čovjeka i romana. Proust se služi stanjima svijesti, prepletanjima motiva i vremena, ponavljanjima te introspekcijom. Njegov *Combray* ostvarenje je moderne književnosti.

- II. Pročitaj dolje navedeni tekst i na prazne crte napiši svoje razumijevanje istoga. Posluži se ponuđenim ključnim riječima!

Ključne riječi: madlene, lipov čaj, sjećanje, okus, Combray, prošlost, sadašnjost, izgubljeno vrijeme.

- III. Pročitaj dolje navedeni tekst i na prazne crte napiši svoje razumijevanje istoga.

Franz Kafka, *Preobrazba*

- I. Pročitaj dolje navedeni tekst i na prazne crte napiši svoje razumijevanje istoga. Posluži se ponuđenim književnopovijesnim podacima!

Franz Kafka objavljuje svoju pripovijetku *Preobrazba* 1915. godine. Pripovijetka spada u književnopovijesno razdoblje koje nazivamo avangarda. U avangardi se javljaju ekspresionizam koji prenosi društveno stanje u umjetničku građu i dadaizam koji se opirao tadašnjoj tradicionalnoj umjetnosti. Pripovijetka se sastoji od mnogo autobiografskih elemenata te osjećaja tjeskobe i napetosti. Polazi se od toga kako bi Franz Kafka i sam mogao biti Gregor Samsa što se saznaje iz njegova *Pisma ocu*, iskrenom pismu u kojemu se obraća svome ocu te mu govori sve što mu se za vrijeme života nije usudio reći. *Preobrazba* je djelo iluzije u kojoj se tijekom obične svakodnevice događa nešto nadnaravno i nemoguće.

- II. Pročitaj dolje navedeni tekst i na prazne crte napiši svoje razumijevanje istoga. Posluži se ponuđenim ključnim riječima!

Ključne riječi: izdaja, jabuka, obitelj, samoća, napad, bijeg, preobrazba, avangarda, ekspresionizam, nadrealizam, dadaizam.

- III. Pročitaj dolje navedeni tekst i na prazne crte napiši svoje razumijevanje istoga.

7. 1. 4. Hipoteze

1. Učenici znaju prepričati radnju, ali ne znaju interpretirati pročitani tekst.
2. Učenici ne čitaju s razumijevanjem.
3. Grupa koja treba interpretirati tekst uz pomoć ključnih riječi bit će najuspješnija.
4. Učenici će bolje razumjeti pripovijetku *Preobrazba* Franza Kafke, nego roman *Combray* Marcela Prousta.

7. 1. 5. Varijable

Spol, dob, razina obrazovanja te prebivalište su nezavisne varijable. Interpretacija i razumijevanje pročitanih ulomaka su zavisne varijable.

7. 1. 6. Metode istraživanja

U dva četvrta razreda Klasične gimnazije u Zagrebu predstavljena je metoda kojom je provedeno istraživanje razine razumijevanja pročitanoa teksta na dva različita ulomka. Prvi tekst koji je predstavljen učenicima je Proustov *Combray*, a drugi je Kafkina *Preobrazba*. Učenici su bili podijeljeni u tri grupe. Prvoj grupi ponuđeni su književnopovijesni podaci kao smjernice vezane uz tekst koji trebaju razumjeti. Drugoj grupi predstavljeni su ključni pojmovi koji otkrivaju smisao i značenje teksta. Trećoj grupi nije predstavljeno ništa osim samog ulomka iz teksta. Odgovori učenika pomno će se analizirati i time utvrditi koliko učenici dobro razumiju ono što pročitaju kroz zadani vremenski rok. Istraživanje je anonimno te je održano tijekom nastave u školi uživo. Učenici su usmeno dobili popratne upute koje se odnose na to koliko vremena imaju, da se služe smjericama koje su im navedene te što je interpretacija i kako se razlikuje od prepričavanja.

7. 1. 7. Uzorak

Osnovni su uzorak učenici Klasične gimnazije u Zagrebu. Prvo istraživanje provedeno je u 4.c razredu 2. svibnja 2023. godine, a drugo, isto istraživanje, u 4.d razredu 8. svibnja 2023. godine. Istraživanju je pristupio ukupno dvadeset i jedan učenik. Prosjek dobi ispitanika je osamnaest godina.

7. 2. Interpretacija rezultata istraživanja

7. 2. 1. Rezultati istraživanja ulomka iz djela *Combray* Marcela Prousta

Istraživanje je provedeno u dva završna razreda Klasične gimnazije. Oba razreda bila su podijeljena u tri grupe. Kako ih dva teksta odjednom ne bi omela, učenici su prvo s razumijevanjem čitali ulomak iz romana *Combray* Marcela Prousta. Odabran je najznačajniji ulomak, onaj s vraćanjem u prošlost i djetinjstvo prilikom kušanja kolačića madlene uz lipov čaj (cijeli ulomak kao i zadaci nalaze se u Prilogu 2).

Prva grupa je za smjernice imala književnopovijesna obilježja koja su morali koristiti tijekom svoje interpretacije pročitanog ulomka. Prilikom analiziranja odgovora prve grupe ustanovljeno je kako je od sedam učenika tek dvoje povezalo *Combray* s Krležinim romanom *Povratak Filipa Latinovicza* iako se Krleža nije spominjao u smjernicama, odnosno obilježjima. Ta dva odgovora mogu se pridodati strukturi usporedbe, struktura koja služi čitateljima za bolje pamćenje. Povezivanje oba romana dobar je znak razumijevanja i razmišljanja „izvan okvira“. Nadalje, učenici prve grupe strogo koriste smjernice u sklopu rečenica. Ne objašnjavaju ih, ne povezuju ono što je u ulomku, ne definiraju zašto djelo pripada modernom romanu i što je to moderno što se može iščitati iz ulomka. Ono što točno pišu je kako se protagonist s radošću sjeća djetinjstva i da ga doživljava drugačije u sadašnjosti nego što ga je doživljavao u prošlosti. Slijepo se drže smjernica i obilježja bez interpretiranja koje se od njih tražilo u zadatku, umjesto toga, učenici prepričavaju ulomak. Spominju pojam osjetilne impresije, ali samo jedan učenik od njih sedam iz grupe piše kako su se autori u dvadesetom stoljeću služili osjetilnim impresijama te objašnjava kako je to fenomen u kojemu se pojedincu pomoću okusa, mirisa ili drugih osjetila, vraćaju neka sjećanja, a ona su glavni pokretač radnje. Proust propituje svijest i njezina stanja te kako okolina utječe na svijest uz osjetilne podražaje koje pojedinac iz nje prima. Jedan učenik zaključuje kako je uspomena pozitivna zbog načina na koji autor opisuje svoje sjećanje; koristeći pozitivne epitete, bude mu se osjećaji sreće i radoznalosti te ponavljanjem i introspekcijom uočava kako mu nedostaju stara vremena. Pojedinac piše kako su sjećanja i uspomene bitan dio života kako bi se prisjetili svega što smo doživjeli i preživjeli, a dobro dođu u trenutku kada nas nešto tišti pa nas uspomene oraspolože.

Druga grupa sastojala se od osam učenika te je imala zadatak interpretirati ulomak služeći se ključnim riječima. Ova grupa spretno koristi ključne riječi i nešto su uspješniji u interpretaciji u odnosu na prvu grupu, no još uvijek nedostaje mnogo toga (kao što su vještina, znanje i razumijevanje) kako bi im slika bila potpuna. Služe se uzročno-posljedičnom

strukturu. Uzrok definiraju kao umjetnikovo uzimanje kolačića madlene i lipovog čaja, a posljedicu kao aktivirano sjećanje na djetinjstvo. Pišu kako se pripovjedač rado prisjeća nekih boljih, sretnijih i bezbrižnih vremena, no na njih ne gleda kroz tugu, već ih gleda sjetno, ali veselo. Madlene kolačiće povezuju s pojmovima sadašnjosti i prošlosti. Osvrću se na začuđenost pripovjedača koji razmišlja gdje je potratio, odnosno izgubio vrijeme. Neobično je kako se vrijeme njemu čini izgubljeno, udaljeno, no sami lik je svjestan kako je iz jednostavne šalice čaja izašla misao, čak i više od toga. Izašla je jedna vrlo stvarna i čvrsta forma prošlosti. Spominju introspekciju kao ključni motiv, odnosno asocijacija na prošlost. Okusi pomažu pripovjedaču da u sadašnjosti ispočetka doživi prošlost. Sve dok ima nešto što mu može probuditi ta sjećanja i omogućiti mu da ih iznova proživljava, to vrijeme njegove prošlosti nikada neće biti izgubljeno. Tijekom analize odgovora druge grupe, ustanovljeno je kako je najuspješnije interpretirala zadani ulomak.

Treća grupa imala je za zadatak samo pročitati ulomak i napisati razumijevanje istoga bez dodatnih smjernica, obilježja ili ključnih riječi, odnosno nije im ništa zadano. Također se sastojala od osam učenika, no njihova je interpretacija bila najslabija u odnosu na prve dvije grupe. Učenici su se uglavnom služili opisivanjem. Jedna učenica dala je vlastitu interpretaciju na pojam sjećanja i prošlosti. Iako je interpretacija zanimljiva, nije povezana s tekстом i nigdje ne interpretira sami ulomak. Treća grupa smatra kako je sjećanje prozor u prošlosti za autora, a kolačić je spas za autora od svakodnevice. Izdvajaju čari u detaljima kojih se autor prisjeća jer dok nije pojeo kolačić, nije bio ni svjestan da drži te uspomene u sebi. Glavnoga lika okus kolačića podsjeća na razne doživljaje i emocije. Miješajući osjetilne slike, autor stvara miran, potpun i spokojan dojam. U njemu se bude tople i pozitivne emocije koje ga podsjećaju na dom i djetinjstvo, odnosno na sigurnost ostavljajući okus poznatoga.

7. 2. 2. Rezultati istraživanja ulomka iz djela *Preobrazba* Franza Kafke

Nakon isteka dvadeset minuta, učenicima su skupljeni listovi s interpretacijom prvoga teksta te su počeli čitati idući tekst. Odabrani tekst iz pripovijetke *Preobrazba* (Prilog 2) također sadrži ključni događaj u pripovijetci. Radi se o izdaji Gregorova oca koji je gađao svoga sina jabukama ne bi li ga se riješio.

Većina učenika prve grupe uopće se nije služila književnopovijesnim obilježjima kako je stajalo u uputama. Učenici se služe površnim opisivanjem i nabrojanjem. Tek rijetki iskoristili su smjernicu koja spominje kako je *Preobrazba* povezana s Kafkinim *Pismom ocu*. Oni koji su se dotakli ove smjernice kao književnopovijesnog obilježja, spomenuli su kako ulomak prikazuje Kafkine osjećaje i činjenicu da ga njegov otac ne podupire. To je Kafku ubijalo i uništavalo. U Gregoru je vidio sebe kao čovjeka preko kojeg svi hodaju i kojeg nitko ne poštuje. Učenici ove grupe opisali su Gregora Samsu kao lika čija je egzistencija svedena na robotski rad te je lišen svoje ljudskosti u svakome pogledu. Produkt je industrijalizirana društva koje je otuđilo pojedinca od stvarnih vrijednosti u životu. Gregor je cijeli svoj život usmjerio prema svojoj obitelji, za razliku od Gregorove beskrajne ljubavi prema svojoj obitelji, njegovi su se članovi okrenuli protiv svoga sina i brata kada je on postao kukac. Gregorova tjeskoba proizlazi iz usamljenosti pojedinca u svijetu koji ga ne shvaća. On je drugačiji i ne podliježe društvenim normama i idealima. Učenici ove grupe smatraju kako je Samsa psihički i fizički ozlijeđeni pojedinac kojemu jedino smrt donosi spas. Njegova se dobrotololako shvaća te je pojedinac s tragičnim životom i krajem koji je doživio nezasluženu nepravdu te smatraju kako se ništa nije moglo promijeniti da se to ne dogodi. *Preobrazbu* doživljavaju kao simbol klonuća duha pojedinca koji je svoj život živio kao kukac, dopuštajući da ga drugi gaze i iskorištavaju – sustavno, financijski i emocionalno. Osim toga, ulomak se dotiče nemogućnosti uspostavljanja međusobnog razumijevanja unutar obitelji.

Analizom odgovora druge grupe koja se morala služiti ključnim riječima pokazala je ponovno nešto bolju interpretaciju od prve grupe, no i dalje ima većih propusta kao i u prvom tekstu. Ključne riječi ponovno koriste u sklopu rečenica, ali pojmove poput „avangarda“, „dadaizam“, „ekspresionizam“ i „nadrealizam“ kao razdoblja u kojemu je napisano, ne objašnjavaju zašto ulomak, odnosno pripovijetka, pripada tom razdoblju te koja su njezina obilježja. Učenici ističu problem *preobrazbe* koja unosi nemir u obitelj. Također, osvrću se na uzročno-posljedičnu strukturu, uzimajući *preobrazbu* kao uzrok, a izdaju Gregora od strane obitelji kao posljedicu. Interpretirali su uglavnom Gregora Samsu i njegove osjećaje otuđenosti od društva i obitelji. Smatraju kako Gregor predstavlja pojedinca koji je nastradao zbog

kapitalističkog društva koje je okrutno prema malom čovjeku. Opisuju Gregorov osjećaj suvišnosti i kako se njegov otac brzo prilagođava novoj promjeni i vidi svoga sina isključivo kao štetočinu koja nema svoju svrhu te da zato napada Gregora jabukama. Iako ga otac napada, Gregor i dalje ostaje odan svome ocu i opravdava očevu kaznu. Najstariji sin obitelji Samsa osjeća se usamljeno i on je žrtva poremećene preobrazbe koja ga iz nepoznatog razloga nije šokirala, već ispada kao da Gregor misli kako zaslužuje biti žohar. Njegovo zadnje utočište bilo je u njegovoj majci i sestri, no i ono odlazi kako se one okreću prema izdaji. Gregorova ljudskost i ljudsko dostojanstvo u potpunosti je poniženo dok u svojoj nemoći moli oca da mu poštedi život, što je krivo jer je njegova majka bila ta koja je molila svoga supruga da poštedi njihova sina. Velika je šteta što je samo jedna učenica spomenula simbol jabuke i pokušala je interpretirati pišući tako da jabuka predstavlja simbol očinske ljubavi koja je Gregoru samo štetila.

Treća grupa ponovno nije imala nikakve smjernice ni pomoć osim samoga teksta i zadatak da nakon što pročitaju ulomak napišu svoje razumijevanje istoga. Kao i prva grupa, služe se nabranjem i opisivanjem. Uglavnom se svi učenici ove grupe i dalje drže prepričavanja s rijetkim pokušajem interpretiranja ulomka. Pišu kako je Gregor iz dana u dan pokušao pridobiti svoju obitelj natrag jer su se njegovom preobrazbom odnosi pogoršali. Gregor je znao da ga se obitelj boji te je osjećao strah i sram. Od kada je kukac, Gregorova je soba postala tamnica, a njegov život patnja. Ulomak tematizira život Gregora Samse u trulom okruženju. Bio je iznimno potresen i psihički nestabilan pa tako neki učenici ove grupe smatraju kako se Gregor sam doveo do ovog stanja. Iako je njegov život bio ciklus istih stvari i obaveza, Samsa nije bio ispunjen osjećajima niti ga je išta zanimalo, no ipak je gajio neke emocije prema svojoj obitelji koja ga je izdala kada mu je bilo najteže. Osjećao je tugu i razočaranje što ga se vlastita obitelj boji i što su ga se pokušavali riješiti. Smatraju kako je u ulomku fokus na doživljaju i osjetilima protagonista. Gregor je doživio blokadu, šok, a dok je bio ukočen, njegov je otac iskoristio priliku i počeo ga gađati jabukama. Razinu boli koju je osjetio Gregor kada ga je otac gađao jabukama povezali su sa stvarnim životom – kada se osoba ozlijedi, sva pažnja i osjetila preusmjere se na tu točku boli, što je bio slučaj kod Gregora. Učenici oca karakteriziraju kao agresivnog, majku kao pasivnu, a Gregora kao odbačenog sina. U tuđim je očima Gregor bio običan kukac bez imalo ljudskog u sebi i to pogotovo u očima svoga oca. Smatrao je kako je Gregor sada pripadnik razine ispod svih ostalih ukućana. Nasilje koje je Gregorov otac vršio nad njim prikazuje koliko je ljudima lako zaboraviti sve tople trenutke koje su proveli s voljenim osobama. Neki učenici ove grupe smatraju kako Gregor predstavlja iznenadnu bolest

koja može pogoditi svaku obitelj te daljnji rasplet djela uvelike upućuje na stvarnost pacijenta u svojim obiteljima. Kao jedinu pozitivnu stvar u ulomku, učenici izdvajaju majčinu molbu da njen suprug poštedi život njihova sina.

7. 2. 3. Rasprava

Zadaci za istraživanje razumijevanja pročitanoa kod mladih bili su podijeljeni u tri grupe. Priložen je ulomak iz romana *Combray* Marcela Prousta i ulomak iz pripovijetke *Preobrazba* Franza Kafke. Kako je prethodno spomenuto, sve grupe su imale isti tekst, jedino su se razlikovali zadaci, odnosno smjernice kojima su se učenici trebali koristiti i koje su im trebale pomoći pri čitanju s razumijevanjem. Prva grupa je imala književnopovijesna obilježja, druga grupa imala je ključne riječi, a treća grupa nije imala ništa osim samoga teksta. S obzirom na to da je istraživanju pristupio dvadeset i jedan učenik, odgovori svake grupe gledani su kao cjelina te su uspoređeni na kraju analize.

Prva hipoteza odnosila se na to kako učenici znaju prepričati radnju, no ne znaju interpretirati ono što su pročitali. Sve tri grupe potvrdile su ovu hipotezu. Iako im je napomenuto i pročitano da u zadatku piše kako trebaju pokazati svoje razumijevanje pročitanoa, objašnjen im je pojam interpretacije te im je pojašnjena razlika između prepričavanja i interpretacije, svi učenici držali su se prepričavanja radnje ulomka.

Druga hipoteza veže se uz prvu, a ona je da učenici ne čitaju s razumijevanjem. Iako su si neki učenici podcrtavali rečenice u tekstu koje su smatrali ključnima ili važnima, malo tko je se vratio na njih tijekom pisanja svoje interpretacije. Ono što je primijećeno, učenici su brzali s čitanjem i pisanjem kako bi bili što prije gotovi iako su znali da po tekstu imaju dvadeset minuta vremena. Većina bi ih završila unutar osam minuta, dok su rijetki pisali do otprilike trinaest minuta. Držanje kemijskih olovki brzo bi zamijenili mobilnim uređajima. Analiziranjem njihovih odgovora jasno je kako je većina odgovora nepovezana s onime što piše u zadatku.

Treća pretpostavljena hipoteza je ta da će druga grupa, odnosno grupa koja je u zadatku imala ključne riječi najbolje interpretirati ulomke. Ova hipoteza nije u potpunosti ostvarena zato što je druga grupa svakako bila bolja u interpretaciji Proustova *Combraya*, ali treća grupa je skoro podjednako bila dobra kao druga grupa u interpretaciji Kafkine *Preobrazbe*. Prva grupa, kao i druga, strogo se držala napisanih smjernica i ključnih riječi, ne nudeći objašnjenja zašto djela pripadaju određenim razdobljima, a prva grupa svakako nije ponudila ni za jedan tekst vlastitu interpretaciju, već su se izravno držali prepričavanja koje se od njih nije tražilo. Druga grupa domišljato je koristila ključne riječi i ponudili su vlastite interpretacije koje su zbog zadatka grupe bile slične, no i dalje ostaje velika praznina koju bi mogli ispuniti da su imali strpljenja, znanja i vještine interpretiranja. Treba spomenuti kako je ova grupa isticala uzročno-posljedični događaj, trenutak gađanja Gregora jabukom i njegovo povlačenje Kao što je

prethodno spomenuto, jedna učenica interpretirala je očevo gađanje jabukama kao očinsku ljubav prema Gregoru iako mu je štetila. Iako se s ovom interpretacijom mnogi ne bi složili, ona je individualna i osobna te neće kod svake osobe biti ista. Čar interpretacije je da svatko može ponuditi svoju bez osjećaja straha od osude ili pogreške jer svatko ima svoj poseban doživljaj na pročitani tekst, stoga se osoba ne treba koriti i ismijavati da je u krivu, ali joj se može pomoći da produbi svoju ideju i ponudi joj snažniji smisao.

Posljednja hipoteza je bolje razumijevanje *Preobrazbe* nego *Combraya*. Učenici su bolje razumjeli *Preobrazbu*, a razlozi za to mogu biti sljedeći: Kafkin stil pisanja znatno se razlikuje od Proustova. Kafka piše jednostavnim i razumljivim jezikom. Vrlo je osjećajan. Koristi se metaforom i nadnaravnim elementima što navodi čitatelja da nastavi čitati. U njima izaziva interes i znatiželju. Njegovi likovi su mistični i zagonetni, nisu monotoni i prosječni. Kao i stvarne osobe, Kafkini se likovi bore sami sa sobom, njihovi su problemi bliži čitatelju, nego sjećanje na uspomenu putem osjetila. S Kafkom je lakše suosjećati kada se razumije bit, pogotovo ako se poznaje njegova pozadina i odnos s ocem Hermannom. Učenici su stoga bolje razumjeli te interpretirali pripovijetku *Preobrazba*, nego roman *Combray*. Iako je Proustov roman svjetski klasik, mnogo je teži za pročitati i shvatiti. Njegov stil pisanja sastoji se od dugih rečenica koje djeluju nabacano i bez svrhe, no one su zapravo zarobljena sjećanja koja su napokon izašla na površinu.

Analizom svih odgovora, dokazano je kako učenici površno i slabo čitaju s razumijevanjem. Razumiju radnju i znaju je prepričati, no pokušaj interpretacije je vrlo slab. Učenicima nedostaje znanja o tome, ali ono što je najbitnije, nedostaje im vještine. Ono što je primijećeno kod oba razreda je koliko su učenici brzopleti. Za svaki tekst imali su dvadeset minuta vremena kako bi u miru pročitali tekst nekoliko puta po potrebi te u miru napisali svoju interpretaciju, odnosno razumijevanje ulomka. Većina ih je odgovorila s između tri do šest rečenica dok su si rijetki dali truda i pokušali se raspisati. U trenutku kada bi učenici završili s pisanjem, odmah bi se primili mobilnog uređaja ili bi razgovarali s kolegom iz klupe pri tome ometajući druge. Školski sustav i kurikulum je takav da on nema predviđeno vrijeme za interpretiranje nastavnih djela i lektire, a nastavnik ne smije puno izlaziti van zadanoga kurikuluma.

8. Zaključak

Pojam fabule i pojam interpretacije kod djece i mladih često se miješa. Interpretacija je specifičan pojam analize djela, a od fabule se razlikuje po razini razumijevanja nakon čitanja. Kako je prethodno spomenuto, za interpretaciju djela važna je i karakterizacija likova. Čitatelji će lakše razumjeti što se događa ako se poistovjete s likovima. Znanstveno je dokazano koliko čitanje utječe na pojedinca od najranije dobi. Pojavom moderne tehnologije, knjiga se zamijenila s uređajima koje je najlakše dati djetetu. Zbog toga, djeca i mladi ne razvijaju vještine čitanja i razumijevanja. Prije će odabrati pogledati video uradak za koji nije potrebna veća razina koncentracije, a na poruke će odgovarati kraticama nakon površnog čitanja.

Na sličan način kao što je u Rijeci 2002. godine proveden trening u tri osnovne škole, provedeno je istraživanje u Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu. Potvrđene su pretpostavljene hipoteze. Iako se u ulomcima nisu nalazile nepoznate riječi, bogatstvo rječnika učenika prilično je siromašno. Kao što je spomenuto, učenici su interpretacije oba teksta sveli na između tri i šest rečenica. Zbog njihovog siromašnog rječnika, nisu ni mogli previše razumjeti značenje riječi iz konteksta. Potvrđeno je da svatko od njih zna prepričati radnju, ali malo tko je uspio u interpretaciji ulomaka. Za interpretaciju svakog teksta, učenici su imali dvadeset minuta. Većina ih je pročitala tekst samo jednom. Pisali su što su brže mogli samo kako bi prije završili. Svi učenici imali su prethodno znanje o autorima i djelima, no njihov način razmišljanja bio je vrlo slab. Slijepo su se držali smjernica, no druga grupa koja je za pomoć pri interpretaciji imala ključne riječi, ipak je imala vidljiviji napredak u odnosu na prvu i treću grupu.

U oba djela koja su učenici morali interpretirati, njihovi su se autori, Marcel Proust i Franz Kafka, izrazili preko svojih junaka. Stvorili su likove koji imaju stav i misli. Učenici su bolje razumjeli Kafkinu *Preobrazbu*, nego Proustov *Combray*. Kafka piše vrlo jednostavnim stilom, od čitatelja ne zahtijeva previše koncentracije, a njegovi mistični i nadnaravni motivi tjeraju čitatelja da nastavi čitati. Proustov roman traži koncentraciju i duže vrijeme za čitanje, njegov stil u *Combrayu* je poput sna, naizgled nepovezan, kompleksan, a rečenice su duge i umarajuće. Ovim istraživanjem izmjerene su razlike u razumijevanju pročitano kod mladih. Rezultati su pokazali kako mladi ne čitaju s razumijevanjem te imaju slabe vještine čitanja i razumijevanja. Razlog toga nalazi se u pojavi tehnologije i činjenici da djeca i mladi sve manje imaju interes pročitati nešto jer nemaju naviku i motivaciju za to.

9. Literatura

1. Bašić, Ivana (2011). *Biblioterapija i poetska terapija. Priručnik za početnike*. Zagreb: Balans centar.
2. Brlić Mažuranić, Ivana (1978). *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*. Zagreb: Biblioteka Vjeverica.
3. Bušljeta, Rona; Piskač, Davor (2018). *Literarna biblioterapija u nastavi književnosti*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
4. Kafka, Franz (2007). *Pismo ocu*. Koprivnica: Šareni dućan.
5. Kafka, Franz (2008). *Proces, Preobrazba*. Zagreb: Biblioteka Jutarnjeg lista.
6. Lasić, Stanko (1977). *Problemi narativne strukture*. Zagreb: Liber.
7. Lešić, Zdenko (2005). *Teorija književnosti*. Sarajevo: Sarajevo publishing.
8. Peti-Stantić, Anita (2019). *Čitanjem do (spo)razumijevanja. Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti*. Zagreb: Ljevak.
9. Piskač, Davor (2018). *O književnosti i životu*. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
10. Proust, Marcel (2018). *Combray*. Kostrena: Lektira d.o.o.
11. Solar, Milivoj (1989). *Teorija proze*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
12. Solar, Milivoj (2005). *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Solar, Milivoj (2007). *Književni leksikon*. Zagreb: Matica hrvatska.

Internet izvori:

1. Amin, Bahrin (2016). »Using The „Dash“ (Duplicated Answer Sheets) Method In Improving Students' Reading Comprehension«, *Exposure Journal*, 5 (2), str. 77-89, <<https://media.neliti.com/media/publications/224432-using-the-dash-duplicated-answer-sheets-be256321.pdf>>. Pristupljeno 23. travnja 2023.
2. Anon. (2023). Siže. U: *Leksikografski zavod Miroslav Krleža*. URL: <<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=56296>>. Pristupljeno 19. ožujka 2023.
3. Bell, Michelle; Evans, Mary Ann; Shaw, Deborah (2000). »Home Literacy Activities and Their Influence on Early Literacy Skills«, *Canadian Journal of Experimental Psychology/Revue Canadienne de Psychologie Expérimentale*, 54 (2), str. 65-75, <<https://sci-hub.se/10.1037/h0087330>>. Pristupljeno 8. travnja 2023.
4. Brajša-Žganec, Ajša; Raboteg-Šarić, Zora; Sakoman, Slavko (2002). »Stilovi roditeljskoga odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih«, *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, 11 (2-3 (58-59)), str. 239-263, <<https://hrcak.srce.hr/file/30831>>. Pristupljeno 29. svibnja 2023.
5. Christie, James F.; Richgels, Donald J.; Roskos, Kathleen A. (2003). »The Essentials of Early Literacy Instruction«, *Teaching and learning about early literacy*, str. 52-6, <<https://sci-hub.se/10.2307/42729932>>. Pristupljeno 8. travnja 2023.
6. Čančar, Antonia; Lazzarich, Marinko (2020). »Dječja lektira i novi mediji«, *Metodički ogleđi*, 27 (2), str. 149-170, <<https://hrcak.srce.hr/file/360949>>. Pristupljeno 12. ožujka 2023.
7. Čudina-Obradović, Mira; Obradović, Josip (2003). »Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti«, *Revija za socijalnu politiku*, 10 (1), str. 45-68, <<https://hrcak.srce.hr/file/47569>>. Pristupljeno 2. travnja 2023.
8. Čunović, Kristina; Stropnik, Alka (2015). »Nacionalna kampanja „Čitaj mi!“ – primjer partnerstva i usklađenosti udruga«, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 58 (1), str. 103-120, <<https://hrcak.srce.hr/file/211866>>. Pristupljeno 10. travnja 2023.
9. Erdela Lah, Ksenija (2022). »Već čitam!«, *Varaždinski učitelj : digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 5 (10), str. 288-292, <<https://hrcak.srce.hr/file/404140>>. Pristupljeno 10. travnja 2023.
10. Erdeljac, Vlasta; Lakuš, Maja (2012). »Uspjeh u nastavnim predmetima hrvatskome jeziku i matematici kod učenika s disleksijom«, *Govor*, 29 (2), str. 97-119, <<https://hrcak.srce.hr/file/245025>>. Pristupljeno 10. travnja 2023.

11. Flor Ada, Alma; Campoy, F. Isabel; Vrtarić Jakoplić, Darija; Šavora, Biserka (2011). »Kreativni načini čitanja i doživljaja slikovnica (transformativni dijaloški proces, procesna drama, vođeno čitanje)«, *Dijete, vrtić i obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 17 (66), str. 4-7, <<https://hrcak.srce.hr/124181>>. Pristupljeno 24. svibnja 2023.
12. Geld, Renata; Stanojević, Mateusz-Milan (2007). »Razumijevanje teksta čitanjem: statistička analiza rezultata testova za osnovne i srednje škole«, *Metodika : časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi*, 8 (14), str. 127-136, <<https://hrcak.srce.hr/file/42659>>. Pristupljeno 10. travnja 2023.
13. Kolić-Vehovec, Svjetlana (2002). »Effects of self-monitoring training on reading accuracy and fluency of poor readers«, *European Journal of Psychology of Education*, 17 (2), str. 129-138, <https://www.researchgate.net/publication/225696265_Effects_of_self-monitoring_training_on_reading_accuracy_and_fluency_of_poor_readers>. Pristupljeno 1. svibnja 2023.
14. Kolić-Vehovec, Svjetlana (2013). »Kognitivni i metakognitivni aspekti čitanja«, U: M. Mićanović (ur.) *Čitanje za školu i život, IV. simpozij učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika, Zbornik radova*, Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, str. 23-32, <<https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/images/izdanja/citanje/Citanje.pdf>>. Pristupljeno 3. svibnja 2023.
15. Kuvač-Levačić, Kornelija (2013). »Razvoj i vrste čitanja, tipologija čitatelja s obzirom na čitanje »neknjiževnih« tekstova«, U: M. Mićanović (ur.) *Čitanje za školu i život, IV. simpozij učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika, Zbornik radova*, Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje, str. 13-22, <<https://www.azoo.hr/app/uploads/uvezeno/images/izdanja/citanje/Citanje.pdf>>. Pristupljeno 3. svibnja 2023.
16. Lenček, Mirjana; Užarević, Martina (2016). »Rana pismenost – vrijednost procjene«, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 52 (2), str. 42-59, <<https://hrcak.srce.hr/file/252920>>. Pristupljeno 7. svibnja 2023.
17. Mikuletić, Natalija (2010). »Biblioterapija u školskoj knjižnici ili razgovor o knjizi«, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 53 (2), str. 133-140, <<https://hrcak.srce.hr/file/120454>>. Pristupljeno 8. svibnja 2023.
18. Milković, Ivana; Narančić Kovač, Smiljana (2012). Lektira: problemski pristup, a ne problem, U: *Peti hrvatski slavistički kongres: Zbornik radova. Knjiga 2*, str. 873-881. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci,

- https://www.researchgate.net/profile/Smiljana-Narancic-Kovac/publication/316414211_Lektira_problemski_pristup_a_ne_problem/links/58fcb22aa6fdccde989810b5/Lektira-problemski-pristup-a-ne-problem.pdf>. Pristupljeno 30. svibnja 2023.
19. Rončević, Barbara (2005). »Individualne razlike u razumijevanju pri čitanju«, *Psihologijske teme* 14 (2), str. 55-77, <<https://hrcak.srce.hr/file/18199>>. Pristupljeno 4. svibnja 2023.
20. Stanić, Sanja; Jelača, Leon (2017). »Društveni kontekst čitanja i knjige: mišljenja i stavovi učenika«, *Školski vjesnik : časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 66 (2), str. 180-198, <<https://hrcak.srce.hr/file/275763>>. Pristupljeno 19. travnja 2023.
21. Šauperl, Lidija (2007). Čitanje djeci rane dobi. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 13 (48), str. 22-23, <<https://hrcak.srce.hr/file/261825>>. Pristupljeno 26. travnja 2023.
22. Vodovnik, Marija (2023). »Zašto je važno da djeca čitaju?«, *Varaždinski učitelj : digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 6 (11), str. 105-109, <<https://hrcak.srce.hr/file/411602>>. Pristupljeno 21. travnja 2023.
23. Vranjković, Ljiljana (2011). »Lektira u razrednoj nastavi«, *Life and school : journal for the theory and practice of education = Leben und schule*, 57 (25), str. 193-205, <<https://hrcak.srce.hr/file/106732>>. Pristupljeno 28. travnja 2023.
24. Žeko, Kristina (2008). »Pustolovni dječji roman«, *Život i škola*, 54 (19), str. 65-78, <<https://hrcak.srce.hr/file/37914>>. Pristupljeno 15. ožujka 2023.

10. Prilozi

Prilog 1. Zamolba za provedbu istraživanja u Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu.

Tamara Bednjaneć
Fakultet hrvatskih studija
Sveučilišta u Zagrebu
Znanstveno-učilišni kampus Borongaj
Borongajska 83d
10 000 Zagreb

Klasična gimnazija
Križanićeva 4a, Zagreb
Zdravka Martinić-Jerčić, ravnateljica

Poštovana ravnateljice Martinić-Jerčić,

molimo Vas da odobrite provedbu istraživanja u kojem bi sudjelovali učenici četvrtih razreda Vaše škole. Istraživanje se provodi za potrebe izrade diplomskoga rada Tamare Bednjaneć, studentice diplomskog studija kroatologije na Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Tema diplomskog rada je *Problematika razumijevanja pročitanoća u djece i mladih*, a bit će izrađen pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Davora Piskaća. Istraživanje će provoditi studentica Tamara Bednjaneć u 4. c razredu i 4. d razredu.

U Vašoj školi planirano je provođenje istraživanja na uzorku punoljetnih učenika četvrtih razreda srednje škole. Istraživanje se sastoji od analize dva različita teksta i predviđeno vrijeme trajanja je 40 minuta. Razredi će biti podijeljeni u tri grupe gdje svaka ima različite zadatke te se uz pomoć tih razlika mjeri razina razumijevanja pročitanoća u zadanom vremenskom roku. Istraživanje i obveze istraživaća usklađene su s Kodeksom etike psihološke djelatnosti.

Zahvaljujemo Vam na Vašoj susretljivosti.

S poštovanjem,

Tamara Bednjaneć

Mentor (titula, ime i prezime mentora):

Studentica (ime i prezime):

Prilog 2. Zadaci za provedbu istraživanja u Klasičnoj gimnaziji u Zagrebu.

I. Grupa I., *Combray*, Marcel Proust.

GRUPA I.

Pročitaj dolje navedeni tekst i na prazne crte napiši svoje razumijevanje istoga.

Posluži se ponuđenim književnopovijesnim podacima!

I odjednom mi se ukazala uspomena. Taj okus je bio okus komadića madlene koji mi je nedjeljom ujutro u Combrayu (jer toga dana nisam izlazio prije misnoga doba), kad sam je išao pozdraviti u njezinoj sobi, nudila teta Leonie pošto bi ga namočila u crnom ili lipovu čajju. Izgled male madlene nije me ni na što podsjetio prije nego što sam je okusio; možda zato što je, opažajući ih često poslije, a da ih nisam jeo, na slastičarskim policama, njihova slika bila napustila one combrayske dane da bi se povezala s drugim novijim danima; možda zato što od tih napuštenih uspomena, tako dugo izvan pamćenja, ništa nije preživjelo, sve se rastvorilo; oblici – i onaj oblik male slastičarske školjke, tako pretilo ćutilan, pod svojim strogim i smjernim naborima – bili su se poništili, ili su, uspavani, bili izgubili snagu širenja koja bi im omogućila da dopru do svijeti. (...) I čim sam prepoznao okus komada madlene namočena u lipovu čajju koji mi je davala teta (premda još nisam znao otkriti i morao sam odgoditi za mnogo kasnije, zašto me je ta uspomena toliko usrećila), odmah je stara siva kuća na ulicu, gdje je bila njezina soba, došla kao kazališna kulisa da se prisloni uz maleni paviljon, koji je gledao na vrt, što su ga sagradili za moje roditelje na njezinoj stražnjoj strani (uz onu krmju piramidu što sam je samu prije toga ponovno vidio); i s kućom, grad, od jutra do večeri i po svakom vremenu, trg kamo su me slali prije ručka, ulice kamo sam išao obavljati razne poslove, putovi kojima se odlazilo ako je vrijeme bilo lijepo. I kao u onoj igri gdje se Japanci zabavljaju namačući u porculanskoj zdjeli punoj vode dotada jednolične komadiće papira koji se, čim ih urone, rastežu, iskripljuju, dobivaju boju, razlikuju, postaju cvijeće, kuće, postojane i prepoznatljive osobe, isto tako sada svi cvjetovi našega vrta, i cvjetovi iz perivoja gospodina Swanna, i lopoči iz Vivonne, i dobri ljudi sa sela i njihova malena pribivališta i crkva i čitav Combray i njegova okolica, sve što poprima oblik i čvrstoću, izašlo je, grad i vrtovi, iz moje šalice čaja.

(Proust, 2018: 51-52)

Marcel Proust objavljuje *Combray* 1913. godine kao prvi dio prvog romana *U traganju za izgubljenim vremenom*. Uvod je u cijeli romaneskni ciklus koji najavljuje likove, motive, temu, a ovdje se bavi odrastanjem plahoga dječaka u umjetnika te o odnosu čovjeka i vremena. Proust se služi stanjima svijesti, prepletanjima motiva i vremena, ponavljanjima te introspekcijom. Njegov Combray ostvarenje je moderne književnosti.

II. Grupa II., *Combray*, Marcel Proust.

GRUPA II.

Pročitaj dolje navedeni tekst i na prazne crte napiši svoje razumijevanje istoga.

Posluži se ponuđenim ključnim riječima!

I odjednom mi se ukazala uspomena. Taj okus je bio okus komadića madlene koji mi je nedjeljom ujutro u Combrayu (jer toga dana nisam izlazio prije misnoga doba), kad sam je išao pozdraviti u njezinoj sobi, nudila teta Leonie pošto bi ga namočila u crnom ili lipovu čajju. Izgled male madlene nije me ni na što podsjetio prije nego što sam je okusio; možda zato što je, opažajući ih često poslije, a da ih nisam jeo, na slastičarskim policama, njihova slika bila napustila one combrayske dane da bi se povezala s drugim novijim danima; možda zato što od tih napuštenih uspomena, tako dugo izvan pamćenja, ništa nije preživjelo, sve se rastvorilo; oblici – i onaj oblik male slastičarske školjke, tako pretilo čutilan, pod svojim strogim i smjernim naborima – bili su se poništili, ili su, uspavani, bili izgubili snagu širenja koja bi im omogućila da dopru do svijeti. (...) I čim sam prepoznao okus komada madlene namočena u lipovu čajju koji mi je davala teta (premda još nisam znao otkriti i morao sam odgoditi za mnogo kasnije, zašto me je ta uspomena toliko usrećila), odmah je stara siva kuća na ulicu, gdje je bila njezina soba, došla kao kazališna kulisa da se prisloni uz maleni paviljon, koji je gledao na vrt, što su ga sagradili za moje roditelje na njezinoj stražnjoj strani (uz onu kmju piramidu što sam je samu prije toga ponovno vidio); i s kućom, grad, od jutra do večeri i po svakom vremenu, trg kamo su me slali prije ručka, ulice kamo sam išao obavljati razne poslove, putovi kojima se odlazilo ako je vrijeme bilo lijepo. I kao u onoj igri gdje se Japanci zabavljaju namačući u porculanskoj zdjeli punoj vode dotada jednolične komadiće papira koji se, čim ih urone, rastežu, iskrivljuju, dobivaju boju, razlikuju, postaju cvijeće, kuće, postojane i prepoznatljive osobe, isto tako sada svi cvjetovi našega vrta, i cvjetovi iz perivoja gospodina Swanna, i lopoči iz Vivonne, i dobri ljudi sa sela i njihova malena pribivališta i crkva i čitav Combray i njegova okolica, sve što poprima oblik i čvrstoću, izašlo je, grad i vrtovi, iz moje šalice čaja.

(Proust, 2018: 51-52)

Ključne riječi: madlene, lipov čaj, sjećanje, okus, Combray, prošlost, sadašnjost, izgubljeno vrijeme

III. Grupa III., *Combray*, Marcel Proust.

GRUPA III.

Pročitaj dolje navedeni tekst i na prazne crte napiši svoje razumijevanje istoga.

I odjednom mi se ukazala uspomena. Taj okus je bio okus komadića madlene koji mi je nedjeljom ujutro u Combrayu (jer toga dana nisam izlazio prije misnoga doba), kad sam je išao pozdraviti u njezinoj sobi, nudila teta Leonie pošto bi ga namočila u crnom ili lipovu čajju. Izgled male madlene nije me ni na što podsjetio prije nego što sam je okusio; možda zato što je, opazajući ih često poslije, a da ih nisam jeo, na slastičarskim policama, njihova slika bila napustila one combrayske dane da bi se povezala s drugim novijim danima; možda zato što od tih napuštenih uspomena, tako dugo izvan pamćenja, ništa nije preživjelo, sve se rastvorilo; oblici – i onaj oblik male slastičarske školjke, tako pretilo ćutilan, pod svojim strogim i smjernim naborima – bili su se poništili, ili su, uspavani, bili izgubili snagu širenja koja bi im omogućila da dopru do svijeti. (...) I čim sam prepoznao okus komada madlene namočena u lipovu čajju koji mi je davala teta (premda još nisam znao otkriti i morao sam odgoditi za mnogo kasnije, zašto me je ta uspomena toliko usrećila), odmah je stara siva kuća na ulicu, gdje je bila njezina soba, došla kao kazališna kulisa da se prisloni uz maleni paviljon, koji je gledao na vrt, što su ga sagradili za moje roditelje na njezinoj stražnjoj strani (uz onu krmju piramidu što sam je samu prije toga ponovno vidio); i s kućom, grad, od jutra do večeri i po svakom vremenu, trg kamo su me slali prije ručka, ulice kamo sam išao obavljati razne poslove, putovi kojima se odlazilo ako je vrijeme bilo lijepo. I kao u onoj igri gdje se Japanci zabavljaju namačući u porculanskoj zdjeli punoj vode dotada jednolične komadiće papira koji se, čim ih urone, rastežu, iskrivljuju, dobivaju boju, razlikuju, postaju cvijeće, kuće, postojane i prepoznatljive osobe, isto tako sada svi cvjetovi našega vrta, i cvjetovi iz perivoja gospodina Swanna, i lopoči iz Vivonne, i dobri ljudi sa sela i njihova malena pribivališta i crkva i čitav Combray i njegova okolica, sve što poprima oblik i čvrstoću, izašlo je, grad i vrtovi, iz moje šalice čaja.

(Proust, 2018: 51-52)

IV. Grupa I., *Preobrazba*, Franz Kafka.

GRUPA I.

Pročitaj dolje navedeni tekst i na prazne crte napiši svoje razumijevanje istoga.

Posluži se ponuđenim književnopovijesnim podacima!

I dok je on tako teturao nastojeći prikupiti snagu za trk i jedva se usudujući otvoriti oči, ne misleći u svojoj tuposti ni na kakav drugi spas doli na bježanje, tako da je malone i zaboravio da se može penjati i po zidovima, koji su ovdje, doduše, bili zagrađeni brižljivo izrezbarenim pokuštvom s mnogo šiljaka i zubaca – kadli proletje nešto u blizini, ovlaš bačeno, i zakotrlja se pred njim. Bijaše to jabuka; ubrzo je za njim poletjela i druga; Gregor je od straha stao kao ukopan; ne bi mu vrijedilo dalje trčati jer ga je otac nakanio bombardirati. Napunio je džepove jabukama iz zdjele za voće na kredencu i bacao ih na njega, ne gađajući isprva sasvim točno. Te male crvene jabuke kotrljale su se kao naelektrizirane oko po podu i sudarale se. Jedna slabo bačena jabuka okrnula je Gregora po leđima, ali se odbila od njih a da ga nije povrijedila.

Međutim, jabuka koja je odmah zatim uslijedila upravo mu se zarila u leđa; Gregor se htio odvući dalje, kao da će ga iznenadna, nevjerovatna bol proći ako se premjesti, ali osjećao se kao prikovan za to mjesto pa se opružio, posve poremećenih osjetila. Samo je posljednjim pogledom još vidio kako se širom otvaraju vrata njegove sobe i kako ispred sestre koja više juri majka u košulji, jer je sestra bila svukla s nje haljinu da bi joj, dok je ležala u nesvjestici, olakšala disanje, kako majka zatim juri prema ocu dok joj razvezane suknje i podsuknje klize jedna za drugom na pod i kako navaljuje, spotičući se o suknje i podsuknje, na oca i grli ga stapajući se s njim u jedno – ali tad je već Gregora izdao vid – i kako moli oca, ruku prekrštenih na njegovu potiljku, da poštedi Gregoru život.

(Kafka, 2008: 238-239)

Franz Kafka objavljuje svoju pripovijetku *Preobrazba* 1915. godine. Pripovijetka spada u književnopovijesno razdoblje koje nazivamo avangarda. U avangardi javljaju se ekspresionizam koji prenosi duševno stanje u umjetničku građu i dadaizam koji se opirao tadašnjoj tradicionalnoj umjetnosti. Pripovijetka se sastoji od mnogo autobiografskih elemenata te osjećaja tjeskobe i napetosti. Polazi se od toga kako bi Franz Kafka i sam mogao biti Gregor Samsa što se saznaje iz njegova *Pisma ocu*, iskrenome pismu u kojemu se obraća svome ocu te mu govori sve što mu se za vrijeme života nije usudio reći. *Preobrazba* je djelo iluzije u kojoj se tijekom obične svakodnevice događa nešto nadnaravno i nemoguće.

V. Grupa II., *Preobrazba*, Franz Kafka.

GRUPA II.

Pročitaj dolje navedeni tekst i na prazne crte napiši svoje razumijevanje istoga.

Posluži se ponuđenim ključnim riječima!

I dok je on tako teturao nastojeći prikupiti snagu za trk i jedva se usuđujući otvoriti oči, ne misleći u svojoj tuposti ni na kakav drugi spas doli na bježanje, tako da je malone i zaboravio da se može penjati i po zidovima, koji su ovdje, doduše, bili zagrađeni brižljivo izrezbarenim pokućstvom s mnogo šiljaka i zubaca – kadli proletje nešto u blizini, ovlaš bačeno, i zakotrlja se pred njim. Bijaše to jabuka; ubrzo je za njim poletjela i druga; Gregor je od straha stao kao ukopan; ne bi mu vrijedilo dalje trčati jer ga je otac nakanio bombardirati. Napunio je džepove jabukama iz zdjele za voće na kredencu i bacao ih na njega, ne gađajući isprva sasvim točno. Te male crvene jabuke kotrljale su se kao naelektrizirane okolo po podu i sudarale se. Jedna slabo bačena jabuka okrnula je Gregora po leđima, ali se odbila od njih a da ga nije povrijedila.

Međutim, jabuka koja je odmah zatim uslijedila upravo mu se zarila u leđa; Gregor se htio odvući dalje, kao da će ga iznenadna, nevjerojatna bol proći ako se premjesti, ali osjećao se kao prikovan za to mjesto pa se opružio, posve poremećenih osjetila. Samo je posljednjim pogledom još vidio kako se širom otvaraju vrata njegove sobe i kako ispred sestre koja više juri majka u košulji, jer je sestra bila svukla s nje haljinu da bi joj, dok je ležala u nesvjestici, olakšala disanje, kako majka zatim juri prema ocu dok joj razvezane suknje i podsuknje klize jedna za drugom na pod i kako navaljuje, spotičući se o suknje i podsuknje, na oca i grli ga stapajući se s njim u jedno – ali tad je već Gregora izdao vid – i kako moli oca, ruku prekrizanih na njegovu potiljku, da poštedi Gregoru život.

(Kafka, 2008: 238-239)

Ključne riječi: izdaja, jabuka, obitelj, samoća, napad, bijeg, preobrazba, avangarda, ekspresionizam, nadrealizam, dadaizam

VI. Grupa III., *Preobrazba*, Franz Kafka.

GRUPA III.

Pročitaj dolje navedeni tekst i na prazne crte napiši svoje razumijevanje istoga.

I dok je on tako teturao nastojeći prikupiti snagu za trk i jedva se usuđujući otvoriti oči, ne misleći u svojoj tuposti ni na kakav drugi spas doli na bježanje, tako da je malone i zaboravio da se može penjati i po zidovima, koji su ovdje, doduše, bili zagrađeni brižljivo izrezbarenim pokućstvom s mnogo šiljaka i zubaca – kadli proletje nešto u blizini, ovlaš bačeno, i zakotrlja se pred njim. Bijaše to jabuka; ubrzo je za njim poletjela i druga; Gregor je od straha stao kao ukopan; ne bi mu vrijedilo dalje trčati jer ga je otac nakanio bombardirati. Napunio je džepove jabukama iz zdjele za voće na kredencu i bacao ih na njega, ne gađajući isprva sasvim točno. Te male crvene jabuke kotrljale su se kao naelektrizirane okolo po podu i sudarale se. Jedna slabo bačena jabuka okrnula je Gregora po leđima, ali se odbila od njih a da ga nije povrijedila.

Međutim, jabuka koja je odmah zatim uslijedila upravo mu se zarila u leđa; Gregor se htio odvući dalje, kao da će ga iznenadna, nevjerojatna bol proći ako se premjesti, ali osjećao se kao prikovan za to mjesto pa se opružio, posve poremećenih osjetila. Samo je posljednjim pogledom još vidio kako se širom otvaraju vrata njegove sobe i kako ispred sestre koja viče juri majka u košulji, jer je sestra bila svukla s nje haljinu da bi joj, dok je ležala u nesvjestici, olakšala disanje, kako majka zatim juri prema ocu dok joj razvezane suknje i podsuknje klize jedna za drugom na pod i kako navaljuje, spotičući se o suknje i podsuknje, na oca i grli ga stapajući se s njim u jedno – ali tad je već Gregora izdao vid – i kako moli oca, ruku prekrizanih na njegovu potiljku,

da poštedi Gregoru život.

(Kafka, 2008: 238-239)